

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**RAZMATRANJE IDEJE UVOĐENJA ŠKOLOVANJA KOD
KUĆE U ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV REPUBLIKE
HRVATSKE**

Diplomski rad

Rafaela Andrin

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**RAZMATRANJE IDEJE UVOĐENJA ŠKOLOVANJA KOD KUĆE U
ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE**

Diplomski rad

Rafaela Andrin

Mentor: dr.sc. Sandra Car

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Uvod	1
Povijest školovanja kod kuće	3
Teorijska osnova školovanja kod kuće i nove pedagoškijske paradigme	6
Razlozi za školovanje izvan državne institucije i razlozi za školovanje kod kuće.....	8
Najčešći razlozi za školovanje kod kuće te pozitivne i negativne strane istih	10
Školovanje kod kuće u svijetu i u susjednim zemljama	26
Republika Crna Gora	29
Republika Srbija	30
Republika Slovenija.....	30
Uvjeti potrebni za školovanje kod kuće	31
Imamo li u Republici Hrvatskoj već sada neke oblike školovanja kod kuće?	35
Nastava u kući	36
Nastava u zdravstvenoj ustanovi	36
Nastava na daljinu	36
Zakonska osnova za formiranje modela školovanja kod kuće u Republici Hrvatskoj...	37
Opća deklaracija o ljudskim pravima	37
Konvencija o pravima djeteta	38
Ustav Republike Hrvatske	38
Zaključak	39
Literatura	40
Prilozi	45

RAZMATRANJE IDEJE UVOĐENJA ŠKOLOVANJA KOD KUĆE U ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Sažetak

Rad se bavi razmatranjem ideje uvođenja školovanja kod kuće u državni sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske. U mnogim zemljama svijeta školovanje kod kuće dugogodišnja je praksa koja se od šezdesetih godina prošlog stoljeća počela naglo širiti, a broj učenika koji se školuju kod kuće sve je veći. Posljedica toga je i sve veće zanimanje struke za ovakav koncept obrazovanja, a zadnjih godina sve se češće spominje i u Hrvatskoj. Kako se Hrvatska ne može pohvaliti pedagoškim pluralizmom, alternativni načini obrazovanja i dalje su pomalo zanemarena tema. Na tome tragu nastaje ovaj rad koji ukratko prikazuje povijest školovanja kod kuće, teorijsku osnovu, školovanje kod kuće u svijetu i susjednim zemljama te se bavi razlozima i uvjetima za školovanja kod kuće, a isto tako postavlja i mnoga pitanja i ostavlja prostor za daljnja istraživanja.

Ključne riječi: školovanje kod kuće, obrazovanje kod kuće, kućno obrazovanje, *homeschooling*, roditelj kao nastavnik, alternativne škole

THE IDEA OF INTRODUCING HOMESCHOOLING INTO CROATIAN EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract

This thesis presents the idea of introducing homeschooling into the educational system of the Republic of Croatia. In many countries of the world, homeschooling is a long-standing practice that has began to expand rapidly since the 1960s, and the number of homeschooled students is still increasing. As a result, many educational experts are showing interest in this kind of education, and in recent years it is an interesting subject in Croatia. Since pedagogical pluralism is not really present in Croatia, alternative ways of education are still being neglected. In order to show some alternative views, this paper will cover a brief history of homeschooling, its theoretical basis, homeschooling worldwide and in countries near Croatia and it will present the reasons and conditions for homeschooling, as well as raise some questions about the subject, leaving it open for further research.

Key words: homeschooling, home education, education at home, parent-teacher, alternative education

Uvod

Grant Allan, znanstveni pisac i novelist 19. stoljeća, u nekoliko je svojih djela napisao sličnu rečenicu: *“You wouldn’t let your schooling interfere with your education.”* (Allan, 1895, str.15) – „*Ne bi dopustila da ti školovanje ometa obrazovanje.*“ (slobodni prijevod)

Ova je izjava toliko snažno odjeknula da se i danas često može čuti, iako najčešće kao izjava Marka Twaina koji ju je popularizirao. Bi li se i danas često čula da nije jednako aktualna kao i u 19. i 20. stoljeću? Vjerojatno ne. Što Allan poručuje? Vjerujem da se citat može protumačiti na više načina, ali zasigurno ukazuje na to da škola nije jedino mjesto gdje možemo i gdje bismo trebali učiti. Je li možda i smiješno vjerovati da jedna institucija, u kojoj se teži jednakosti i tome da svi sve razumiju i jednako znaju, može pripremiti pojedinca za budućnost i svijet u kojem živi? Ili je pak tradicionalna škola najbolji način za to? Zbog toga bi stvarno bilo dobro zapitati se što to radimo pogrešno, koji su razlozi česte odbojnosti prema školi. Ili da se usmjerim na hrvatsko školstvo, kako to da škole u Hrvatskoj i nakon toliko reformi još uvijek nisu postigle zadovoljavajući učinak kojemu se navodno teži? Je li došlo vrijeme za uvođenje stvarne promjene? Bi li odgoj i obrazovanje trebalo prepustiti nekome drugome, npr. roditeljima? Upravo je to ideja o kojoj ću govoriti u nastavku rada.

“Školovanje ili obrazovanje koje se organizira i realizira u osobnoj režiji, a ne u školskoj ustanovi, naziva se obrazovanje kod kuće ili školovanje kod kuće.” (kod: Bjelan, 2011, str.59, prema: Homeschooling.com, 2011)

„Takvo obrazovanje obavljaju roditelji ili staratelji, a ponekad i osobni učitelj.“ (Bjelan, 2011, str.59)

Budući da je ova tema poprilično kontroverzna u našem društvu i već godinama tabu, smatram da bismo se trebali s njom bolje upoznati i vidjeti koji su glavni argumenti za i protiv uvođenja *homeschoolinga*, odnosno školovanja ili obrazovanja kod kuće. U nastavku ću koristiti termin školovanje kod kuće jer bolje opisuje ovaj fenomen iz moje perspektive. Razlog je taj što se upotrebom ove vrste kontradikcije u nazivu razbija mit o tome da je škola kao institucija jedina sposobna za objedinjavanje odgoja i obrazovanja, a izraz školovanje većinom se koristi za institucionalno obrazovanje.

Također, prijevod na hrvatski jezik smatram boljim od korištenja engleskog termina jer školovanje kod kuće nije nešto što je Hrvatima kroz povijest bilo strano ili nešto što je nedavno došlo sa zapada.

U ovom radu neću iznijeti svoje osobno stajalište o tome smatram li školovanje kod kuće dobrom alternativom za institucionalno obrazovanje, ali smatram da je dužnost onih koji se bave obrazovanjem i onih koji na isto utječu ili bi mogli utjecati, razmotriti i ovu mogućnost, kao i ostale oblike alternativnih načina obrazovanja. Čak se i protivnici ovog modela mogu zapitati zbog čega je uopće došlo do inicijative za školovanjem kod kuće i je li uopće legitimno ne dopuštati ovaj ili neki drugi oblik alternativne škole. Radi toga ću u nastavku prikazati i zakonsku osnovu u Republici Hrvatskoj za formiranje modela školovanja kod kuće.

Bavit ću se još nekim pitanjima, a ona glavna su: povijest školovanja kod kuće, teorijska osnova i nove pedagoške paradigme, školovanje kod kuće u susjednim zemljama i svijetu, razlozi za školovanje kod kuće i razlozi školovanja izvan državne institucije, uvjeti potrebni za školovanje kod kuće te imamo li u Republici Hrvatskoj već sada neke oblike školovanja kod kuće.

Zašto školovanje kod kuće?

„U svojoj želji za stvaranjem idealnog modela „dobrog čovjeka“, naivno začeti humanizam često predviđa konkretnu, postojeću, trenutačnu situaciju stvarnih ljudi. Istinski humanizam, prema riječima Pierra Furtera, „leži u omogućavanju pojave svijesti o punoj humanosti, kao uvjetu i obavezi, kao situaciji i projektu.“ Mi jednostavno ne možemo otići radnicima – gradskim ili seoskim – i dati im „znanje“ u bankarskom smislu ili im nametnuti model „dobrog čovjeka“ iz programa čiji smo sadržaj sami osmislili.

...

Za istinski humanog pedagoga i autentičnog revolucionara predmet aktivnosti je stvarnost koja se mora preobražavati s drugim ljudima – a ne samo za druge ljude. Tlačitelji su oni koji djeluju na ljude indoktrinirajući ih i prilagođavajući ih stvarnosti koja mora ostati nedirnuta.“ (Freire, 2002, str.76)

„U bankarskom konceptu obrazovanja, znanje je dar što ga oni koji se smatraju sveznalicama predaju onima koje smatraju neznsicama.“ (Freire, 2002. str.58)

Citati iz Freireova djela „Pedagogija obespravljenih“ jasno govore o iskrivljenim vrijednostima i vrlo čudnom konceptu obrazovanja iz kojega pokušavamo izvući ono najbolje za sebe. No to najbolje zapravo je ono što je netko odredio da je najbolje za nas, odnosno najbolje za društvo u kojem živimo. A ako situaciju promotrimo iz drugog kuta, možemo pomisliti i da nam netko s razlogom nameće baš takvo obrazovanje kakvo jest te nas na taj način indoktrinira, a ne obrazuje. Tako, umjesto da postanemo svjesne jedinke u zajednici drugih jedinki, postajemo zamjenjivi dio cjeline koju nazivamo društvo, narod, nacija, građanstvo ili kojoj nas cjelini već netko želi pridružiti. Zbog tako postavljene situacije teško možemo „pobijediti sustav“, odnosno izdići se iznad njega i napraviti promjenu. No ukoliko bi čovjek odmah na početku zaobišao sustav, odnosno ako dijete ne bi pohađalo javno-državnu školu, možda bi se dogodila promjena, a možda bismo pak otišli u nekom sasvim drugom smjeru. Upravo je zbog potrebe za drugačijim pogledom na stvari nastao ovaj rad.

Povijest školovanja kod kuće

Poznato je da je Aristotel školovao kod kuće svog učenika Aleksandra Makedonskog. Ono što će biti važno za ostatak ovog rada upravo je to da je otac Aleksandra Makedonskog, makedonski kralj Filip II., uvidio da brojni učitelji i odgajatelji koji su do Aleksandrove 15. godine brinuli o njegovu odgoju i obrazovanju, neće moći samo tako ukrotiti njegovu „žestoku i naglu ćud“ (Tomas, 2010). Dakako, Aleksandar Makedonski nije prvi učenik školovan kod kuće, no zasigurno je zapažen jer ga je podučavao jedan od najvećih filozofa, a njegova moć, nakon što je postao kraljem, svima je poznata. Ovo je jedan od primjera strukturiranog školovanja kod kuće jer je Aristotel imao jasnu viziju što će podučavati i na koji način. Osim toga, u antičkoj Grčkoj i Rimu postojalo je obrazovanje kod kuće do određene godine života, nakon čega su učenici obrazovanje nastavljali u institucijama. (Tomas, 2010) S obzirom na to da se i danas u velikom broju slučajeva odvija slična praksa, taj nam je način školovanja kod kuće bliži. Nadalje, u novijoj povijesti također imamo mnogo istaknutih ljudi koji su školovani kod kuće, a neki su od njih: Thomas Alva Edison, Blaise Pascal, Abraham

Lincoln, Thomas Jefferson, Albert Einstein. Premda su se veći period školovali kod kuće, važno je spomenuti kako su dio svog školovanja proveli u školskim ustanovama. (Berg Olsen, 2000)

Važni su predstavnici školovanja kod kuće Raymond Moore i John Holt (Dadić, 2012). U vrijeme kada je u Kaliforniji najavljen zakon o obveznom školovanju djece u dobi od dvije godine i devet mjeseci, Moore je objavio članak (1972. godine) iz kojega je kasnije u suradnji sa suprugom Dorothy Moore proizišla knjiga *Better Late than Early*, u kojem se govori o štetnosti preranog upisivanja djece u školu, odnosno preranog odvajanja djeteta od obitelji, tj. majke. Moore je bio učitelj, ravnatelj i nadzornik javnih škola u Kaliforniji, bio je doktor odgojnih znanosti, predavač na sveučilištu itd. Nakon provedenog istraživanja, svoj posao usmjeravaju na *homeschooling*, tj. pronalaze načine uvođenja istog (Moore Home Schooling: Moore Formula, 2015; Moore Home Schooling: Death of Raymond Moore, 2014). Ono po čemu se Moore ističe nije to što smatra da djeca ne trebaju učiti, nego da ne trebaju pohađati formalno obrazovanje dok za to nisu psihofizički spremna, odnosno da bi trebala u školu krenuti tek od osme do desete ili dvanaeste godine. Prije toga većina djece nije emocionalno, duhovno, mentalno i fizički zrela te je moguće da zbog toga dožive preveliki stres. Međutim, naglašava kako to ne znači da djeca trebaju biti prepuštena sama sebi, već da trebaju imati određene zadatke u određeno vrijeme, poput kućanskih poslova, buđenja i odlazaka na spavanje i sl. kako bi se stvorila određena struktura djetetovog dana. (Moore Home Schooling: Moore Formula, 2015) „*Istraživanja pokazuju da postojanje redovitih rutina u obitelji utječe na bolju regulaciju djetetova ponašanja i na jači osjećaj kompetentnosti roditelja. Redovite rutine povezane su i s boljim sveukupnim zdravljem djeteta.*“ (Jeđud, Marušić, 2005, str.72) Prilikom ovakvih rituala djeca i roditelji jačaju međusobnu povezanost i djeca kroz igru i zajedničko druženje dobivaju osjećaj pripadnosti, kao i veći osjećaj slobode za postavljanje pitanja iz kojih mogu učiti. Na ovaj način roditelji također mogu prepoznati djetetove interese i na temelju saznanja nastaviti dalje formirati odgojno-obrazovno djelovanje. Npr. ako se dijete zainteresira za aute, onda mu se i neke druge teme mogu predstaviti pomoću toga, npr. fizika, povijest i sl. (THSM Contributor, 2004) Po ovim postavkama neke organizacije u Sjedinjenim Američkim državama djeluju i danas.

Otprilike u isto vrijeme kada je djelovao Moore, John Holt također započinje svoju bitku za slobodno obrazovanje. Radio je kao nastavnik u raznim školama i zaključio je da škola kao takva nije dobra za djecu jer se u takvoj strukturi ne mogu razviti onako kako mogu izvan nje. Rekao je da ne misli da je škola dobra ideja koja je loše provedena, nego smatra da je sama ideja loša jer je čudno da postoji mjesto, odsječeno od ostatka života, gdje se ne događa ništa osim učenja. (Farenga, 2018)

Popularizaciju školovanja kod kuće možemo promatrati kroz činjenicu da je ovakav oblik obrazovanja prešao put od supkultura prema drugim društvenim skupinama u samo nekoliko desetljeća: „*Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina prošloga stoljeća većina roditelja koji su svoju djecu obrazovali kod kuće pripadala je supkulturama (npr. hipi-kultura, zagovornici new age-filozofije i sl.). Do sredine 1980-ih većinu roditelja čine pripadnici kršćanske desnice, čiji je postotak do kraja 1990-ih iznosio čak 75%*“ (kod: Dadić, 2012, str.22, prema: Livni, 2000). Sada se to više veže za obiteljske zajednice koje više drže do obiteljskih vrijednosti. Kako se kroz godine mijenjalo mišljenje o školovanju kod kuće, vidimo iz sljedećih podataka: u SAD-u je 1985. bilo 16% obitelji koje su odobravale školovanje kod kuće, 2001. godine ih je bilo 41%, a 2003. godine je brojka djece koja se školuju kod kuće porasla na više od milijun (kod: Dadić, 2012., prema: Lines, 1998).

Kako sam već spomenula, školovanje kod kuće Hrvatskoj nije strano, a nastava u kući odvija se i danas, o čemu ću nešto više reći u nastavku rada. Također, ono se odvijalo i u prošlosti, a kao jednu od najpoznatijih kod kuće školovanih učenica navela bih Ivanu Brlić-Mažuranić (rođena 1874. godine, umrla 1938. godine) (Biografija.com, 2018). Osim što je jedna od najznačajnijih hrvatskih književnica, njena su djela prevedena na mnoge svjetske jezike, a i sama je govorila nekoliko stranih jezika te se bavila prevoditeljskim radom. Također, dvaput je nominirana za Nobelovu nagradu (Žubrinić, 2017).

Duga povijest školovanja kod kuće u svijetu i u Hrvatskoj potiče na promišljanje o ponovnom razvoju drugačijeg pristupa, svojevrсноj alternativni tradicionalnom obrazovanju.

Teorijska osnova školovanja kod kuće i nove pedagoške paradigme

Moglo bi se reći da je školovanje kod kuće jedan oblik alternativnih škola. Alternativne su škole one škole koje su nastale nasuprot tradicionalnoj školi. Postoji puno alternativnih škola koje su egzistirale ili još uvijek egzistiraju, a svaku od njih karakterizira određeni pedagoški pristup i pedagoška paradigma koja joj je u korijenu. Na temelju toga formiraju se određene metode, mjesto rada, vrijeme rada, sudionici odgojno-obrazovnog procesa i sl. Školovanje kod kuće u ovom se dijelu razlikuje od većine alternativnih pristupa školovanju jer nema određenu metodiku, nastavne sadržaje i sl., nego roditelji i djeca imaju puno veću slobodu u navedenom. Ono što bih voljela naglasiti je da školovanje kod kuće ipak ne bi trebalo biti apsolutno slobodna koncepcija, odriješena svih pravila. Omogućavanjem potpune slobode izostalo bi postojanje kontrolnih mehanizama te bi se sam koncept i mogućnost izbora mogli zloupotrebjavati na štetu djece. Ono što koncept školovanja kod kuće nudi jest odabir vlastitih metoda, sadržaja, mjesta rada, ocjenjivanja i sudionika u odgojno-obrazovnom procesu, ali uz jasno postavljen sustav kontrole, kako bi se zaštitila djetetova dobrobit.

Za svaki novi i drugačiji koncept naći će se argumenti protiv, no važno je naglasiti one najvažnije argumente za školovanje kod kuće, a to je da se, osobito kao stručnjaci, moramo pridržavati trenutno važećih znanstvenih dokaza te prema njima formirati koncepte odgoja i obrazovanja te ih cijelo vrijeme preispitivati i pronalaziti nove, bolje ideje i pravce. Tako nastaju i pedagoške paradigme koje su se kroz povijest više puta mijenjale, odnosno mijenjale bi se onda kada bi znanost došla do novih otkrića, kada bi se u praksi uvidjelo nešto novo, kada su povijesne prilike zahtijevale drugačiji pristup odgoju i obrazovanju. Važno je naglasiti da je gotovo nemoguće nadograđivati svoje stavove i praksu ako bježimo od novih saznanja i nekritički ih odbijamo, već je potrebno prihvatiti nove činjenice i saznanja te ih primijeniti u vlastitom radu.

Nova saznanja o razvoju djeteta govore o tome kako je povezanost s obitelji od presudne važnosti za pravilan razvoj djeteta.

„Utjecaj obitelji na pojedinca je često snažan, čak i kada ga ne prepoznamo ili ne priznajemo i taj utjecaj je doživotan. U obitelji se uče vrijednosti, vježbaju odnosi i komunikacija koja je potrebna za kontakt s vanjskim svijetom, kontekstom izvan obitelji.

Obitelj može predstavljati poticajnu okolinu, pružati potporu i biti utočište ali isto tako može biti sve upravo suprotno.“ (Wagner Jakab, 2008, str.126) Tome ide u prilog i Gottmanov model povezanosti strukture roditeljskih metaemocija i dječje psihosocijalne prilagodbe koji je dodatno istraživala profesorica Brajša-Žganec. Naime, Brajša-Žganec utvrdila je da postoji povezanost između majčine i očeve svjesnosti vlastitih emocija i emocija djeteta te povezanost majčina i očeva postupanja s emocijama djeteta i djetetovog temperamenta. Majčina i očeva veća svjesnost i postupanje s uvažavanjem prema djetetovim emocijama povezana je s izraženijom dimenzijom pozitivne afektivnosti te manje izraženom dimenzijom negativne afektivnosti. Isto tako, majčina i očeva veća svjesnost i postupanje s uvažavanjem prema djetetovim emocijama povezana je s više izraženom dimenzijom samokontrole. (Brajša-Žganec, 2003) Ovo zapravo pokazuje da je utjecaj obitelji iznimno važan, a ono što naučimo unutar obitelji, direktno ili indirektno, ima veliki utjecaj na kasniji razvoj djeteta, osobito u smislu psihosocijalnog razvoja. *„Djeca koja su ovladala prosocijalnim vještinama te koja razumiju tuđa emocionalna stanja, bolji su učenici, imaju manje internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju, fizički su zdravija, imaju jače samopoštovanje i veće povjerenje u okolinu. Nadalje, ona razvijaju dublja prijateljstva, bolje upravljaju svojim emocijama, a nakon stresa brže se oporavljaju.*“ (kod: Brajša-Žganec, 2003, str. 26, prema: Denham i sur., 1997; Eisenberg i sur., 1997; Eisenberg i sur., 1996; Garner i sur., 1994; Gottman i sur., 1996; Moss i sur., 1997; Murphy i Eisenberg, 1997) Dakle, obitelj je primarna i najvažnija zajednica kroz koju se dijete socijalizira i u kojoj se razvija. Zbog toga je važno poticati kreiranje podržavajuće obiteljske sredine, poticati roditelje da poštuju svoju djecu i brinu o njima, o čemu govori i Rečić: *„Samo ona obitelj koja je zasnovana na osjećaju ljubavi između roditelja i djece daje na odgojnom planu ono što ne mogu dati drugi odgojni čimbenici. Upravo zbog ljubavi prema roditeljima dijete usvaja prve navike svoga ponašanja, ljubaznost, suosjećanje, poštivanje odraslih ljudi, odvažnost, ponos, zdrav odnos prema drugima. Međutim, ova će osjećanja nastati samo onda ako su sadržana u odnosima roditelja prema djeci.*“ (Rečić, 1996, str.24) *„Čvrsto oblikovana moralna ličnost teško će pasti u očajanje, imat će snage da istraje u borbi za humanije odnose na svim područjima života. Zato i kažemo da u zdravim obiteljskim odnosima niče osjećaj sigurnosti djeteta, a ovaj opet posredno utječe na oblikovanje važnih karakternih crta: samosvijesti, hrabrosti i*

ponosa, a uklanja strah i agresivnost. Stoga je obitelj prva i najmoćnija škola života. Ona postupno i sustavno razvija cjelovitu dječju ličnost u naročitim okolnostima koje ne može nadomjestiti nikakva društvena institucija. Naravno, ovo vrijedi za suvremenu obitelj koja prihvaća i obavlja svoju ulogu ozbiljno i svjesno.“ (Rečić, 1996, str.26)

Ako obitelji dajemo ulogu kakvu spominju prethodno navedeni autori, moramo prihvatiti činjenicu da u odgoju djeteta obitelj ima daleko veću ulogu od škole. Stoga, ako postoje obitelji koje žive prema spomenutim „pravilima“, nije li to dovoljno da započnemo raspravu o objedinjenom odgoju i obrazovanju u takvoj zajednici, odnosno školovanju kod kuće?

Razlozi za školovanje izvan državne institucije i razlozi za školovanje kod kuće

Dio razloga za školovanje kod kuće razlozi su i za školovanje izvan državne institucije, no ne možemo potpuno izjednačiti obje skupine. Korijen razloga za školovanje izvan državne institucije nalazi se u činjenici da je škola unificirana. Iako se često može čuti da škola odgaja i obrazuje individue, sama je ta izjava kontradiktorna. Jedini način na koji uopće javna škola može opstati jest da se prilagodi većini učenika, odnosno da se utvrdi prosjek znanja, interesa, mogućnosti, sposobnosti i sl. Ali čim se u nekoj situaciji gleda prosječno stanje, izostavlja se zaista puno svih koji nisu prosječni. Osim toga, strogim planovima, programima, kurikulumima i standardima smanjuje se mogućnost da se djeca razviju u smjeru koji je za njih najbolji. Dakako, ne možemo reći da je škola kao takva loša, ali zasigurno ne možemo reći niti da odgovara svoj djeci, kao što svoj djeci ne bi odgovarao ni određeni oblik alternativnog obrazovanja. Dužnost je roditelja i države da brine o najboljem interesu i dobrobiti djeteta te je zbog toga važno stvoriti što više mogućnosti za pravilan razvoj svakog djeteta, prema njegovim sposobnostima, interesima i željama. Kako bih pobliže opisala navedeno, navest ću nekoliko primjera alternativnih pedagoških ideja i škola, razloge njihovog nastanka te glavne značajke.

Montessori pedagogija

Nastala je u Italiji 1912. godine, a osnivačica je Maria Montessori. Konceptcija odgoja zasnovana je na spoznajama o razvojnim fazama dječje osjetljivosti. Marija Montessori smatrala je se da djeca imaju prirođene snage za samorazvoj te da se one aktiviraju ako

su djeca okružena povoljnom sredinom. Dakle, ovaj se koncept zasniva na samoodgoju i samopoučavanju, a uloga odgajatelja je da stvore materijale i prilagode okruženje djeteta kako bi se ono moglo razvijati kroz samoaktivnost. Odgajatelj ili učitelj usmjerava dijete, a ne poučava ga. Duljina školovanja određena je zakonima države, a država ima i ulogu u nadzoru, kao i u tradicionalnoj školi. Matijević govori i da djeca koja prvo pohađaju Montessori školu, a nakon toga prelaze u državnu školu, nemaju nikakvih posebnih teškoća prilikom prijelaza, a kasnije spomenuti učenici čak postižu i viši stupanj samostalnosti i snalažljivosti. (Matijević, 2001)

Waldorfska pedagogija

Osnovana je u Njemačkoj, 1924., a osnivač je Rudolf Steiner. Filozofija na kojoj se temelji waldorfska pedagogija je antropozofija. Antropozofija se može objasniti kao duhovna znanost, tj. znanost o tijelu, duši, duhu i svijetu, a putem nje se objašnjava što prirodne znanosti ne mogu. Na čovjeka se gleda kao građanina triju svjetova: tijelo, duša i duh, a čovjekovo se biće sastoji od četiri dijela (četiri tijela): fizičko, eteričko (životno), duševno i JA. Kako bi odgoj bio uspješan, odgajatelji moraju uvažavati sva četiri čovjekova bića. U odgojno-obrazovnim situacijama naglašava se umjetnički i radni odgoj, a iznimno je važna euritmija, tj. način lijepog i dobrog usklađivanja pojedinih dijelova jedne cjeline, odnosno skladno i harmonično izražavanje snaga koje djeluju u govoru, glazbi i pokretu. Nastava se odvija u epohama, strani jezici uče se od početnih razreda, a udžbenici, kao ni audio ili vizualni sadržaji uglavnom se ne koriste (u Hrvatkoj se ipak koriste), već se predmeti promatraju u prirodi ili se dijelovi prirode donose u školu. U waldorfskoj školi nema brojčanih ocjena, ali se iznimno njeguje dobra komunikacija s roditeljima, a učenicima se na druge načine pokaže da se cijeni njihov rad. (Matijević, 2001)

Summerhill

Summerhill je škola internatskog tipa osnovana 1921. u Engleskoj, a osnivač je Alexander Sutherland Neill. Ideja je stvaranja ovog tipa škole stvoriti školu koja odgovara djetetu, a ne obrnuto. Ovu školu mogu pohađati djeca od 5 do 15 godina, a podijeljena su u dobne 3 skupine. Nastava nije obavezna za učenike, ali je nastavnici održavaju prema predviđenom rasporedu. Neill je smatrao da škola mora biti otvorena i

slobodna jer je bolji izbor ljubav, razumijevanje i odobravanje, a strah je štetan za razvoj ličnosti i karaktera. Ono što je važno za ovu školu jest postojanje demokracije koja je dodatno upotpunjena zajedničkim odlučivanjem na tjednom sastanku. Iako je nastava neobavezna, nastavnici se trude kod učenika pobuditi interes te zbog toga učenici ipak često pohađaju nastavu. Kritičari ove škole smatraju da nije dobro da se djeci daje tolika sloboda jer se nakon izlaska iz nje neće moći snaći u vanjskom svijetu. (Vrcelj, 2000) No, pravo je pitanje: trebamo li stvarno djecu prilagođavati svijetu kakav jest ili trebamo mijenjati svijet?

S obzirom na to da Montessori i waldorfska škola postoje i u Hrvatskoj, imamo dobar primjer da nam alternativno ipak nije strano i da je od države prihvaćeno, iako se ove škole većinom financiraju same, odnosno roditelji plaćaju školovanje svojoj djeci.

Razloge za i protiv školovanja kod kuće pronalazimo u stranoj literaturi, iz zemalja u kojima se ono provodi, a velik je broj istraživanja iz Sjedinjenih Američkih Država. Jedan od uočenih problema koji dolazi do izražaja jest taj da o rezultatu samog istraživanja, odnosno je li školovanje kod kuće dobro ili loše, ovisi tko provodi to istraživanje. Pa tako dolazimo do potpuno oprečnih rezultata. Bez zagovaranja jedne ili druge strane, samo ću navesti i obrazložiti razloge za i protiv, a ako je moguće i ponuditi pogled iz druge perspektive.

Najčešći razlozi za školovanje kod kuće te pozitivne i negativne strane istih

- roditelji smatraju da kod kuće mogu pružiti bolje obrazovanje djeci (Bjelan, 2011)

Ovaj razlog možemo analizirati na više razina. Neki su roditelji možda i sami dobro obrazovani te smatraju da će rad „jedan na jedan“ bolje utjecati na dijete, nego da je dijete dio razredne cjeline i da nastavnik nema vremena posvetiti mu se kao što bi sam mogao. Moguće je također i da roditelji smatraju da nastavnici, plan i program, kurikulum, metodika, nastavno ozračje ili nešto drugo nije dovoljno dobro ili nije u skladu s razvojnim potrebama njihove djece. Mogući je razlog i taj da roditelji smatraju da kod kuće mogu stvoriti poticajnije okruženje, povećati količinu dostupnih didaktičkih sredstava, materijala za učenje i sl. Svjesni smo toga da je sadržaj pojedinih predmeta ostao nekoliko godina predaleko iza nas te da svijet napreduje puno brže nego

se škola razvija, zbog čega neki roditelji mogu smatrati da oni mogu bolje odabrati nastavne sadržaje koji će biti više u skladu s potrebama modernog svijeta i društva. Također je moguće i da roditelji smatraju da oni najbolje poznaju svoje dijete te da mu zbog toga mogu pružiti najbolje moguće obrazovanje. Ako se vrijednosti škole kose s vrijednostima prema kojima obitelj živi, roditelj može zaključiti da je bolje da sam obrazuje svoje dijete. S obzirom na to da je zakonska obveza roditelja skrbiti o obrazovanju svoga djeteta, ukoliko smatra da obrazovanje koje dijete dobiva nije adekvatno, njegova je dužnost da reagira. Osim toga, poznato je da broj učenika u odjelima u velikom broju slučajeva premašuje preporučeni broj učenika koji je optimalan za kvalitetan odgojno-obrazovni proces. Naime, prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008), optimalan je broj učenika u razredu 20, najmanje 14, a najviše 28. S druge strane, Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi (2010) nalaže nešto veći broj, 30 učenika. To zasigurno utječe na pojedine učenike, a isto tako i na nastavnike kojima je rad u takvim uvjetima znatno otežan. Iako je Državni pedagoški standard postavio ciljeve kojima se teži, taj problem neće biti riješen preko noći i iz tog razloga valja promisliti o alternativu. U krajnjem slučaju, ako bi se veći broj učenika školovao kod kuće, rasteretile bi se postojeće škole te bi se tako stvorili uvjeti za poboljšanje nastavnog procesa.

Ne smijemo zanemariti ni činjenicu da neki roditelji nisu zadovoljni onim što se u školi uči. Svjedoci smo brzog napretka znanosti koji škole ponekad ne stignu pratiti. Uzet ću za primjer informatiku koja se tek od ove godine (2018.) uvodi kao obavezan predmet u osnovne škole, no i dalje samo u peti i šesti razred. A posljedice toga što je u sedmom i osmom razredu informatika izborni predmet, te nakon toga, u prvom razredu srednje škole opet obavezan predmet, tek ćemo vidjeti.

S druge strane, ne postoji sustav koji bi ovo mogao potvrditi, bez da se sama ideja provede u djelo. Dakle, bez određene provjere znanja i namjera roditelja, a onda i sustavnog praćenja rada roditelja i napretka djeteta, ukoliko bi školovanje kod kuće bilo dozvoljeno, ne možemo biti sigurni da je roditelj stvarno u pravu, odnosno da svom djetetu kod kuće može pružiti bolje obrazovanje. No, isto tako ne možemo dokazati ni

da bi za dijete to bilo loše. Kao zaključak analize prvog navedenog razloga možemo reći da je potrebno osmisliti određeni sustav kojim bi se, za početak, ispitalo znanje roditelja, njegovo poznavanje razvoja djeteta, metodike rada s djecom, psihofizičko stanje roditelja i djeteta, namjere roditelja, konkretni razlozi zbog kojih roditelj smatra da može pružiti bolje obrazovanje, materijalne mogućnosti (je li roditelj u mogućnosti pružiti djetetu sve što je potrebno za školovanje kod kuće, prostor, materijali i sl.), mogućnost posvećivanja dovoljno vremena djetetovom obrazovanju itd.

- vjerski (Bjelan, 2011), moralni, nacionalni razlozi; vrijednosti, vjerovanja, pogledi na svijet (Raj, 2015)

Školovanje kod kuće najčešće se povezuje s pojedinim vjerskim skupinama, što nije slučajnost jer jedan je od glavnih razloga za školovanje kod kuće upravo vjera, odnosno religija. U istu skupinu uključila sam i moralne razloge jer se često vežu jedni uz druge. Određena obitelj može živjeti prema nekim vrijednostima koje škola jednostavno ne promiče. Ako razmislimo o ovome, sigurno ćemo se i sami sjetiti brojnih savjeta svoje obitelji o ponašanju, o načinu života i sl. S obzirom na to da je vjera osobno pravo svakog čovjeka i da svaki čovjek ima pravo svoje dijete odgajati u skladu sa svojom vjerom, važno je i jedino ispravno dozvoliti roditeljima da i obrazovanje prilagode načelima i vrijednostima koje njihova vjera promiče. Moralni razlozi mogu se promatrati i zasebno te ne moraju nužno biti vezani uz vjerska stajališta. Obitelj mora imati mogućnost slobode življenja prema vlastitim moralnim načelima i vrijednostima koje zagovara i koje želi prenijeti na svoje potomke. Nacionalni su razlozi u istoj skupini jer je nacionalni identitet nešto što također može karakterizirati neku obitelj, a može se očitovati u jeziku, kulturi, običajima itd. Budući da živimo u multikulturalnom svijetu, od iznimne je važnosti promicati interkulturalizam kako bi se svaki pripadnik određene skupine mogao osjećati prihvaćenim. Stoga, ako neki roditelj želi obrazovati dijete na vlastitom jeziku, u skladu s vlastitim običajima i kulturom, to je potrebno omogućiti.

Unatoč pozitivnim očekivanjima opisanog odgoja u vrijednostima i vjeri koju obitelj živi, može se pojaviti mišljenje da pretjerano obrazovanje u vjeri može naštetiti mladoj osobi i onemogućiti joj razvoj vlastitog identiteta ili da tako svatko može osmisliti svoju vjeru i u skladu s njom odgajati i obrazovati dijete. Također, dijete prije svega ima

pravo na informiranje (Konvencija o pravima djeteta, 1989), a uz to i pravo na izbor, zbog čega je potreban oprez kako bi se osiguralo poštivanje prava djeteta. Kao što sam već navela, i za ovo može postojati provjera namjera roditelja. Ukoliko povjerenstvo, koje bi odlučivalo o tome može li netko školovati dijete kod kuće, primijeti moguću realnu opasnost za dijete, može odlučiti negativno, odnosno ne dozvoliti roditelju školovanje djeteta kod kuće, odnosno može zatražiti češće praćenje napretka djeteta i uvjeta u kojima se dijete školuje. Osvrnemo li se na školovanje na vlastitom jeziku, protuargument koji nudi potencijalno rješenje jest taj da u obrazovnom sustavu postoje razredi i škole u kojima se učenici obrazuju na jeziku vlastite nacionalne manjine uz učenje službenog jezika, stoga možda nije potrebno da glavni razlog školovanja kod kuće bude upravo taj, no ako se radi o malom broju učenika ili postoje i drugi razlozi za školovanje kod kuće, školovanje na materinjem jeziku može biti dodatna stepenica za lakšu prilagodbu učenika novoj sredini. S obzirom na to da je za razvoj vlastitog identiteta važno i njegovanje kulture iz koje dijete potječe, ne može biti negativno ako se dijete školuje na vlastitom jeziku, ali se također može omogućiti dodatno učenje službenog jezika.

Kao još jednu mogućnost u ovoj situaciji navela bih i to da bi se trebalo podržati roditelja ako želi dodatno kod kuće podučavati dijete o kulturi svoga naroda te da isto bude priznato, odnosno da se tretira kao izborni predmet ili da dobije neku sličnu formu. Ovo se odnosi na djecu koja bi pohađala redovni školski program u odgojno-obrazovnoj instituciji.

- loša obrazovna sredina (Bjelan, 2011)

Pojedini roditelji zasigurno imaju više kreativnosti, znanja, financijskih sredstava i volje za stvaranje bogatijeg i za dijete poticajnijeg odgojno-obrazovnog okruženja. Iako ovo može zvučati kao elitistički pristup, no i uz najbolju volju često škola ne može učenicima i nastavnicima priuštiti sve što bi im u određenim situacijama bilo potrebno. Pa ukoliko ima roditelja koji to mogu i voljni su, a već smo spomenuli da im je to i dužnost, trebalo bi im omogućiti da stvore za svoje dijete najbolju moguću sredinu za rad. O tome koliko su škole u Republici Hrvatskoj opremljene i o stanju samih zgrada u kojima se nastava održava govore brojni novinski napisi, odnosno roditelji i djelatnici koji uviđaju puno problema. I dalje postoje škole koje ne udovoljavaju zahtjevima

Državnog pedagoškog standarda. S obzirom na to da prethodno rečeno može dovesti do pitanja o stvaranju dodatne razlike zbog različitog socioekonomskog statusa te se može postaviti pitanje znači li to da „oni koji imaju trebaju imati još više“, htjela bih odmah naglasiti da je ovo zapravo dobar način rasterećenja državnog proračuna, jer bi manje djece pohađalo nastavu u javnim školama. Takva bi situacija posljedično mogla dovesti do uštede novčanih sredstava koja bi se onda mogla usmjeriti prema povećanju kvalitete odgojno-obrazovnih ustanova, kvalitete nastavnog procesa, povećanju broja djelatnika, više izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti i sl., a to u konačnici može dovesti do otvaranja novih škola i omogućavanju boljeg formalnog obrazovanja za većeg broja djece.

Ovdje se može pojaviti pitanje stvaranja elitnog društva koje se, samo zbog boljeg financijskog stanja, izdiže iznad ostatka društva. No, ako sagledamo sadašnju situaciju, vidimo da i danas postoje brojne privatne ustanove za odgoj i obrazovanje, na svim razinama obrazovanja, od jaslica do fakulteta. Možemo generalizirati pa reći da ni to nije dobro za društvo, ali činjenica je da naše zakonske regulative omogućuju rad privatnim obrazovnim ustanovama, a različite su mogućnosti dobrodošle, osobito u ovom kontekstu, kako bi se zadovoljile sve veće potrebe za različitim obrazovanjem. No o tome ću reći nešto više u nastavku rada, u zasebnom odlomku o zakonskoj osnovi za formiranje modela školovanja kod kuće.

- obiteljski razlozi (Bjelan, 2011)

Svaka je obitelj specifična zajednica. Ovo je važno, jer postoje situacije kada se obitelj zbog raznih razloga mora prilagoditi novom načinu života, promjeni radnog mjesta, mjesta stanovanja, bolesti člana obitelji i sl. Npr. u današnje vrijeme svjedoci smo brojnih migracija, što dijela članova obitelji, što cijelih obitelji. Ukoliko neka obitelj zbog poslovnih razloga mora otputovati izvan mjesta stanovanja i tamo se zadržati dulje vrijeme ili ako obitelj živi na više lokacija, često se seli i sl., dijete može doživjeti poteškoće zbog čestih promjena škole ili društvene zajednice. Kako bi izbjegli razdvajanje obitelji ili žrtvovanje karijere roditelja, školovanje kod kuće može biti idealan model obrazovanja u ovakvoj situaciji. Na taj način dijete ne zaostaje za svojim vršnjacima, ima ispunjeno vrijeme koje ne provodi u vlastitom domu, a cijela obitelj dobiva mogućnost dodatnog povezivanja te se smanjuju ili potpuno nestaju stresne

situacije koje bi se zasigurno dogodile ako ova mogućnost ne postoji. Slično je i s djecom koja se bave sportom. Profesionalni sport iziskuje puno truda i vremena te bi školovanje kod kuće moglo bi biti od velike koristi, jer bi djeca tako imala vremena za sve aktivnosti koje se očekuju od sportaša, a istovremeno bi imala više vremena za obrazovanje.

Može se pojaviti pitanje smije li roditelj staviti svoje potrebe ispred potreba djeteta, no moramo razumjeti da, ukoliko postoji kompromis, a postoji, treba omogućiti razvoj objema stranama. Jednako kako djetetov razvoj ne smije trpjeti zbog obaveza i potreba roditelja, tako ni razvoj roditelja ne smijemo sputavati ako za to nema realne potrebe.

- dostupnost škola (Bjelan, 2011)

U Republici Hrvatskoj ovaj problem možda i nije toliko velik koliko je u nekim drugim zemljama (npr. Australija). Škole mogu biti na velikoj udaljenosti od mjesta stanovanja pa se zbog toga roditelji odlučuju sami školovati svoje dijete, kako ne bi morali preseliti bliže školi. Time se omogućuje obitelji da živi životom kakvim je živjela prije djetetova odlaska u školu, a istovremeno se omogućuje djetetu da se razvija i da, kad je u pitanju obrazovanje, ne odstupa od svojih vršnjaka.

- lakše i dostupnije obrazovanje za djecu s teškoćama u razvoju (Bjelan, 2011), privremena ili trajna bolest djeteta, darovita djeca, djeca s teškoćama u učenju, djeca s poremećajima u ponašanju – ukratko, učenici kojima je potrebno usmjeriti više pažnje

Integracija djece s teškoćama u razvoju gorući je problem za koji se već godinama pokušava naći rješenje. S obzirom na to da je svaka teškoća specifična, često se javlja problem neispunjavanja svih djetetovih potreba, što je jedan od oblika diskriminacije. Kako bi sva djeca dobila kvalitetno i pravovremeno obrazovanje, potrebna su velika usklađivanja obaveza djeteta, obitelji, nastavnika, a često i drugih stručnjaka koji rade s djecom, npr. zdravstvenih djelatnika. Osim toga, potrebna su i velika financijska izdvajanja obitelji, što predstavlja dodatno opterećenje. Također, kako bi se održala kvalitetna nastava u razredu, mora se poštovati broj učenika u razrednom odjeljenju zbog nastavnikove prilagodbe nastave potrebama sve djece. To također iziskuje određena financijska sredstva i ne možemo sa sigurnošću reći da se uvijek poštuje to

pravilo. Zbog svega ovoga na kraju najviše ispašta dijete. Postoji i djelomična integracija u posebno organiziranim odgojnim grupama u kojima se nalazi više djece s teškoćama. Iako integracija djece u odgojno-obrazovne ustanove jest pozitivna i korisna, moramo uzeti u obzir da je ponekad teže organizirati kvalitetnu nastavu za dijete u takvim ustanovama, nego što bi to bilo kod kuće. Ako bi se nastava održavala kod kuće, obitelj i dijete bili bi rasterećeni strogog organiziranja zbog odlaska u školu, a također bi imali više vremena za druge obaveze, poput terapija i sl. To bi zasigurno dovelo do smanjenja nepotrebnog stresa i tako bi se dijete, a i roditelj, mogli kvalitetnije posvetiti drugim aktivnostima.

U slučaju privremene ili trajne bolesti djeteta može se dogoditi da učenik dugo izostane iz škole, što može, ovisno o statutu škole, rezultirati postupkom razrednog ispita na kraju školske godine. U ovom slučaju postoje i druge opcije, nastava u kući ili nastava u zdravstvenoj ustanovi, no o njima ću više reći nešto kasnije. Ono što je važno naglasiti jest da je u nekim situacijama, ovisno o zdravstvenom stanju djeteta, lakše i za dijete manje stresno organizirati školovanje kod kuće, odnosno omogućiti djetetu da roditelj bude u ulozi nastavnika. Na taj se način dodatno štiti privatnost djeteta i drugih članova obitelji te se također izbjegava, ponekad možda i teško, usklađivanje vremena svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Budući da financijski aspekt ni u ovom slučaju nije zanemariv, valja naglasiti da dolazak nastavnika u dom ili zdravstvenu ustanovu iziskuje dodatna financijska sredstva, a umjesto toga, u slučaju školovanja kod kuće, taj bi se novac mogao usmjeriti za druge potrebe djeteta.

Rad s djecom s teškoćama u učenju i s darovitom djecom iziskuje dodatne pripreme nastavnika, ali moramo biti svjesni toga da ta priprema često nije dovoljna ili da oduzima puno dodatnog vremena koje nastavnik mora uložiti u dodatnu i opsežniju pripremu svakog nastavnog sata. S obzirom na druge obveze nastavnika i na to da su razredni odjeli ponekad i preveliki, često se događa da potrebe učenika ostaju neispunjene. Kako bi sve strane bile zadovoljne i kako bi odgojno-obrazovni proces bio jednako kvalitetan za svu djecu, jedan je od načina organiziranja nastave također školovanje kod kuće. Roditelji bi mogli posvetiti djeci vrijeme koje nastavnici ponekad ne mogu.

- nemogućnost upisa u željenu školu (Bjelan, 2011)

Dosad opisani razlozi koje navodi Bjelan rezultat su istraživanja koje je proveo Nacionalni centar za obrazovnu statistiku iz Sjedinjenih Američkih Država. Iako su sudionici istraživanja naveli i ovo kao jedan od razloga, možemo vidjeti i jedan problem u ovom slučaju. S obzirom na to da se radi o Sjedinjenim Američkim Državama, jedan od razloga može biti taj što je kvalitetno javno obrazovanje teško dostupno i škole koje se smatraju dobrima imaju prevelik broj kandidata pa se iz tog razloga javlja nezadovoljstvo. Kako bi mogli svojoj djeci pružiti bolje obrazovanje od onog koje se nudi, roditelji odlučuju svoju djecu školovati kod kuće. S obzirom na kontekst, ovo je razumljiv i realan razlog, ali valja biti na oprezu ako se slična situacija prenese i kod nas. Dakle, mogućnost školovanja kod kuće ne smije biti razlog da se zanemari težnja za većom kvalitetom škola.

- individualizacija kurikuluma i okoline za učenje (Ray, 2015)

Kao što sam već spomenula, odgajanje individua u obrazovnoj instituciji kao što je tradicionalna škola zapravo je kontradiktorno. Ne možemo očekivati da se u skupini od 14 ili više djece nastavnik posebno prilagođava svakom učeniku, a posebno ne da se cijela škola ili cijeli odgojno-obrazovni sustav prilagođava svakom učeniku pojedinačno. Dakle, jedan od načina individualizacije odgojno-obrazovnog rada za nekog učenika jest školovanje kod kuće. Tada roditelj ima mogućnost odabira sadržaja, metoda, vremena u kojem učenik najbolje uči, može posebno za njega formirati odgojno-obrazovne situacije i slično.

Problem vezan za ovaj razlog nalazi se u tome da je upitno treba li se odgojno-obrazovni sustav prilagođavati učeniku ili se učenik treba prilagoditi već postojećem sustavu. S obzirom na to da sam već nekoliko puta navela da se učeniku ne može podrediti baš sve, ta tvrdnja stoji i u ovom slučaju. Ali potreban je pogled iz druge perspektive. Svaka je osoba specifična i individua za sebe, iz čega proizlazi da funkcionira na određene načine koji se mogu ili ne moraju poklapati s ostalima. Dakle, i dalje je važna određena prilagodba djeteta svijetu u kojem se nalazi, ali svako dijete ima pravo to učiniti na njemu svojstven način. Dobar su primjer za ovo načini učenja određene osobe. Možemo pred različitu djecu staviti isti problem koji trebaju riješiti,

nešto što bi trebali naučiti ili neku vještinu koju trebaju savladati. Ako ih promatramo, zasigurno ćemo uvidjeti da svatko od njih pronalazi neki svoj put. Kako bi djeca pravilno rasla i razvijala te tako dosegla visoki stupanj svog razvoja, mogli bismo omogućiti učenje na načine koji njima najviše odgovaraju, umjesto da učenje ograničavamo na sredstva i načine koji će učenicima možda biti samo smetnja.

- roditelji smatraju da će djeca tako postići više, nego u školama (Ray, 2015)

Ovaj razlog možemo povezati s prethodnim, a i pojašnjenje je vrlo slično. Kako sam već navela u dijelu o povijesti školovanja kod kuće, mnoge uspješne osobe školovane su kod kuće. Stoga školovanje kod kuće ne možemo smatrati nečim što je loše za profesionalni uspjeh djece, već samo kao drugačiji put do uspjeha. Ako neki roditelj smatra da svom djetetu može pružiti više te za to ima mogućnosti, može dokazati svoje dobre namjere i može predstaviti svoj plan te mu društvo to ne bi smjelo onemogućiti. U prilog tome ide i činjenica da često nailazimo na oglase za privatne instrukcije ili pomoć u učenju, a postoje i internetske stranice koje su stvorene baš s tom svrhom. Nadalje, neka privatna učilišta održavaju pripreme za državnu maturu, što pokazuje kako postoji velika potražnja za programima tog tipa. Koliko god to grubo zvučalo, to je jedan od znakova da sustav ne funkcionira kako bi trebao, jer ne ispunjava svoju osnovnu funkciju, a to je obrazovanje djeteta. Dakako, nije problem u tome što postoje takvi programi, već je problem u tome da postoji potreba za njima. Spomenuti se programi plaćaju, što znači da djeca, da bi ostvarila obrazovanje kakvo su trebala ostvariti u školi, moraju dodatno plaćati, odnosno njihovi roditelji. Netko može kriviti i same učenike i roditelje za ovu situaciju, što možda i nije daleko od istine, ali ne smijemo zaboraviti da bi škola trebala biti odgojno-obrazovna ustanova, stoga se ovo smatra i propustom škole, odnosno cijelog odgojno-obrazovnog sustava.

- drugačiji pedagoški pristup (Ray, 2015)

S obzirom na brz napredak znanosti pa tako i pedagogije, psihologije i drugih znanosti koje objašnjavaju fenomene vezane za odgoj djeteta, trebali bismo podržati i prihvatiti trud roditelja koji pronalaze nove načine za obrazovanje svoje djece. U doba Interneta imamo mogućnost upoznavanja svijeta pa tako i upoznavanja različitih kultura. Dostupno nam je više informacija nego što je ikad prije bilo. U nekoliko koraka

možemo saznati kako funkcionira odgojno-obrazovni proces na sasvim drugom kraju svijeta. Ovu mogućnost trebamo prigrliti i ne dozvoliti si da se zatvaramo u postojeće okvire u kojima smo navikli živjeti. Naša je dužnost tražiti nove metode rada, istraživati kako školovanje funkcionira u drugim kulturama, tražiti poveznice, isprobavati nove metode i načine rada. Stoga, ako su roditelji pronašli nešto za što smatraju da će više odgovarati njihovom djetetu, trebaju imati mogućnost to i probati.

Ovdje je ipak moguće upasti u zamku. Kroz povijest pedagoške su se paradigme više puta mijenjale i svjedoci smo raznih odgojnih stilova, čak i u našem društvu. Kako se nepravilnim pedagoškim pristupom prema odgoju i obrazovanju ne bi nanijela šteta djetetu, potreban je poseban oprez. Iz tog je razloga važno imati detaljan plan i program rada te jasno naglasiti da školovanje kod kuće nije provođenje ničije samovolje, a u samo školovanje kod kuće mora biti uključena i država putem svojih predstavnika kako bi se osiguralo da dijete dobiva najbolje moguće obrazovanje u uvjetima koji mu ni na koji način ne štete i ne onemogućavaju pravilan razvoj.

- veća bliskost roditelja i djece i braće i sestara (Ray, 2015)

Iako sam već u teorijskom dijelu govorila o ovome, smatram da nije naodmet nadopuniti rečeno, s obzirom na to da je ovo možda i jedan od najvažnijih razloga za školovanje kod kuće. „*Budući da se temelji emocionalnog, socijalnog i moralnog razvoja ličnosti stječu jedino u obitelji, možemo ispravno konstatirati da je obitelj prva i najvažnija škola života.*“ (Rečić, 1996, str.8) „*U skladnim obiteljskim odnosima nastaju zdravi socijalni odnosi među članovima obitelji, osjećaj sigurnosti djeteta i razvijanje najvažnijih crta ličnosti: čvrstoća karaktera, hrabrost i optimizam.*“ (Rečić, 1996, str.14) Upravo su ovakvi odnosi ključni za pravilan razvoj djeteta. Naravno, važno je biti umjeren i ne vezati previše djecu za sebe, jer između privrženosti i posesivnosti velika je razlika i ona rezultira negativnim posljedicama na dijete. (Slunjski, 2013) U školskoj sredini smanjuje se mogućnost povezivanja djeteta s odraslom osobom, nastavnicima i učiteljima te je teško zamijeniti ulogu roditelja. Dijete unutar obitelji razvija osjećaj pripadnosti, solidarnosti, ali također ima i važnu ulogu u funkcioniranju obitelji, bilo da se radi o kućanskim poslovima ili nekim drugim obvezama, naravno, usklađenima s dobi djeteta. Dijete je u obitelji na neki način zaštićeno od štetnih utjecaja vanjskog svijeta, a istovremeno je povezano sa zajednicom, jer je i obitelj dio

nje. Tako one interakcije s okolinom, koje bi dijete imalo u školi, također može dobiti i s obitelji, odnosno kroz njihovu povezanost s drugim članovima zajednice u kojoj živi, s rodbinom, prijateljima, susjedima. Na ovo se nadovezuje sljedeći razlog:

- roditelji određuju koje će socijalne interakcije poticati (Ray, 2015)

Budući da je roditelj odgovoran za svoje malodobno dijete, jedna je od dužnosti brinuti se i za djetetove socijalne interakcije. U vrijeme kada je virtualni svijet postao novo mjesto za druženje, roditelji moraju biti posebno oprezni. S obzirom na to da je virtualni svijet teže nadzirati i držati pod kontrolom, roditelj mora biti siguran da će barem u realnom svijetu moći djetetu pružiti pravovremenu edukaciju i ukazati na moguće opasnosti. Za to je važna izgradnja povjerenja između roditelja i djeteta. Također, djeca su u školi izložena raznim vršnjačkim utjecajima, kako dobrim, tako i lošim, te u školama emocionalno i fizičko nasilje nisu nepoznanica, stoga se izdvajanjem iz takvih situacija zapravo sprječavaju negativne posljedice za dijete.

S obzirom na to da je za dijete potrebno da se druži sa svojim vršnjacima i s djecom drugih uzrasta, ne možemo ga potpuno odvojiti od svijeta. Ali ako roditelj provodi s djetetom većinu dana, sigurno će biti bolje upoznat s osobama s kojima se dijete druži u slobodno vrijeme. Isto će tako bolje poznavati svoje dijete i moći će pravovremeno reagirati ako uoči problem koji je nastao kao posljedica negativnih utjecaja okoline.

Dakle, roditelj ne treba kontrolirati djetetove socijalne interakcije, ali ukoliko uoči potencijalni problem u istima, može pravovremeno reagirati i pomoći svome djetetu na način da mu bude podrška u odmicanju iz sredine koja mu šteti.

- sigurnija okolina (Ray, 2015)

Ovaj se razlog može nadovezati na prethodni, ali nisu potpuno isti. Kada se dijete školuje kod kuće, roditelj nema utjecaj samo na socijalne interakcije između djeteta i pojedinaca iz zajednice, već i sam stvara okolinu u kojoj bi se dijete trebalo osjećati voljeno i sigurno. Ovo se odnosi i na odgojno-obrazovne situacije. Roditelj može utjecati na to da dijete ne osjeća strah od neuspjeha, pritisak da mora biti najbolji, da se mora dokazati pred nastavnicima, drugom djecom i zajednicom. Smanjenje tog pritiska može pozitivno utjecati na dijete, jer se tako stvara više mogućnosti za napredovanje.

Ako netko ne osjeća strah od neuspjeha, vjerojatnije je da neće osjećati strah ni od počinjanja nečeg novog, novog projekta, eksperimenta.

Ipak, roditelj može previše štititi svoje dijete te time umanjiti mogućnost pogreške. Dakle, roditelj mora znati da za dijete nije dobro da smanji mogućnost pogreške na minimum, već da se nakon pogreške uzdigne i nastavi dalje. Pogreške u životu nisu loše, ali je loše ako nas emocionalno onesposobe za daljnji razvoj.

Dosad navedeni razlozi bili su oni koje su roditelji navodili u istraživanjima, ali možemo pronaći još neke značajne razloge za uvođenje ovog koncepta školovanja.

Neki su od njih:

- više vremena za druge aktivnosti i druženje s drugom djecom

Dijete koje se školuje kod kuće nema obvezu odlaska u školu u točno određenom vremenu, a roditelj koji ga školuje ne bi mogao raditi puno radno vrijeme u toku dana. To otvara dodatne mogućnosti, jer roditelju i djetetu ostaje više vremena za kreiranje aktivnosti, kako onih vezanih direktno za obrazovanje, tako i onih slobodnih. Ovako dijete dobiva više vremena za druženje s drugom djecom, za razne izvanškolske aktivnosti i slično. Često se kao negativan razlog školovanja kod kuće spominje upravo nedostatak socijalizacije djeteta, ali dobrom organizacijom vremena i s obzirom na puno više slobodnog vremena, dijete bez problema može doživjeti sve one socijalne interakcije slične onima koje bi doživjelo u školi, ali s još jednom dodatnom prednošću, a to su različite dobne skupine djece. Kako su u razrednim odjeljenjima djeca iste dobne skupine, dijete većinu dana provodi u dobno homogenoj zajednici, a unutar obitelji to može biti drugačije. U Sjedinjenim Američkim Državama provedena su brojna istraživanja na ovu temu. Rezultati istraživanja roditelja i djece o njihovim socijalnim vještinama govore da su barem jednako razvijene kod djece koja su školovana kod kuće i kod one koja su pohađala tradicionalnu školu. Osim toga, istraživanje je pokazalo da djeca školovana kod kuće imaju kvalitetnije prijateljske odnose te bolje odnose s roditeljima i ostalim odraslim osobama. Djeca školovana kod kuće sretna su, optimistična i zadovoljna svojim životom. Njihova moralna stajališta barem su jednako

visoka kao i kod druge djece, a uz to je veća vjerojatnost da će djelovati nesebično. U adolescentskoj dobi imaju velik osjećaj za društvenu odgovornost, manje su emocionalno uznemirena i imaju manje problema s ponašanjem od svojih vršnjaka koji pohađaju tradicionalnu školu. (Medlin, 2013). Ako ovo uzmemo u obzir, možemo ustvrditi da škola nije jedino mjesto gdje djeca razvijaju socijalne vještine i kao takva nema nezamjenjivu ulogu u socijalizaciji djeteta, a upravo više vremena koje djetetu ostane, ako ne mora previše vremena provoditi u školi, daje mu dodatnu slobodu i mogućnost za upoznavanje novih ljudi i druženje s drugom djecom. Ovdje bih navela i to da učenici koji se školuju kod kuće mogu sudjelovati i u raznim izvanškolskim aktivnostima, poput sportskih aktivnosti, što zasigurno može nadomjestiti potencijalni nedostatak druženja s drugom djecom.

- povjerenje u obrazovne institucije

Prema podacima Eurostata, Hrvatska je istovremeno zemlja s najmanje osoba koje su prijevremeno napustile obrazovanje u 2016. godini (2,8%) na području cijele Europe (URL 1: <https://goo.gl/xiPNXU>), a s druge strane ima visoki postotak mladih osoba u dobi od 18 do 24 godine koje nisu zaposlene, ne obrazuju se i ne osposobljavaju, čak 20,2%, što je svrstava na visoko četvrto mjesto u Europskoj uniji. Italija, Grčka i Cipar jedine su zemlje koje su prema ovom podatku iz 2017. godine lošije od nas (URL 2: <https://goo.gl/TrR8P7>). Prema podacima Eurostata iz 2016. godine o zapošljavanju nakon završetka tercijarnog obrazovanja (više i visoke škole) Hrvatska se, s 81,5% nalazi na niskom 24. mjestu u Europskoj uniji (URL 3: <https://goo.gl/3F8wUb>). Osim što je nezaposlenost u Hrvatskoj također visoka, iz ovih podataka možemo iščitati i da možda postoji poveznica između kvalitete obrazovanja i zahtjeva tržišta rada, kao i općenito povezanosti tržišta rada s odgojno-obrazovnim sustavom. No to zahtijeva dodatno istraživanje. Ono što je sigurno jest da moramo razumjeti ljude koji zbog trenutne situacije u zemlji gube povjerenje u obrazovne institucije te ne čudi postojanje interesa za školovanjem kod kuće. PISA istraživanja govore u prilog tome da kvaliteta obrazovanja nije na visokom nivou pa rezultati slijede u nastavku.

- rezultati PISA istraživanja

Što je PISA istraživanje?

PISA istraživanje Međunarodni je program za procjenu znanja i vještina učenika. To je najveće svjetsko obrazovno istraživanje, a provodi se od 1997. godine u zemljama članicama Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i partnerskim zemljama. Cilj PISA istraživanja prikupljanje je podataka o znanju i vještinama petnaestogodišnjih učenika iz triju područja: čitalačke matematičke i prirodoslovne pismenosti. PISA istraživanjem se ocjenjuje sposobnost primjene usvojenog znanja i vještina neophodnih za osobni razvoj, aktivno sudjelovanje u društvenom, kulturnom i političkom životu, za uspješno pronalaženje i zadržavanje radnog mjesta te se istraživanje ne usmjerava na školske kurikulare ili reprodukciju znanja. (Braš Roth, M., NCVVO, 2016)

Prema rezultatima istraživanja koje je provedeno 2015. godine, u kojem su sudjelovale 72 zemlje, Republika Hrvatska nalazi se na 37. mjestu u području prirodoslovne pismenosti, što je ispod prosjeka, a posebno zabrinjava podatak prema kojemu 24,7% ispitanika nije dostiglo ni razinu 2 (od 6), što se smatra nedovoljnim. Što se tiče čitalačke pismenosti, Hrvatska je također ispodprosječna, odnosno zauzima 31. mjesto. Kada je u pitanju matematička pismenost, Hrvatska zauzima 41. mjesto, što je također ispodprosječni rezultat. (Braš Roth, M., NCVVO, 2016)

S obzirom na to da smo u sve tri kategorije ispod prosjeka, rezultate ne možemo zanemariti, a dio krivnje zasigurno moraju snositi škole, odnosno cjelokupni odgojno-obrazovni sustav.

Stoga, možemo li zamjeriti roditeljima ako smatraju da bi svojoj djeci mogli ponuditi više?

- preopterećenost učenika

Jedan od mogućih razloga loših rezultata možda je preopterećenost učenika. „*Do preopterećenja dolazi onda kada obveze učenika nisu u skladu s njihovim psihofizičkim sposobnostima kad zahtjevi škole iziskuju prevelik psihofizički napor i vremensku prezauzetost. U takvim uvjetima učenici školu doživljavaju kao skup beskonačnih*

obveza kojima se ne vidi kraj. Kao posljedica stalne i kontinuirane preopterećenosti mogu se javiti štetne posljedice na fizičko i psihičko zdravlje učenika.“ (kod: Munjiza, 2013, str.12, prema: Ovčar, 1972). Analizom količine teksta u udžbenicima koju učenici u Republici Hrvatskoj moraju iščitati i razumjeti utvrđeno je da su učenici preopterećeni samo spomenutom zadaćom u okviru nastave, ne uzimajući u obzir domaće zadaće i ostale obaveze koje imaju tijekom školske godine. Autor je pretpostavio da su potrebna dva čitanja da bi se mogao razumjeti tekst, informativno čitanje i čitanje s razumijevanjem. Kako svi učenici ne čitaju jednakom brzinom, podijelio ih je u tri skupine: učenici koji čitaju sporo, učenici koji čitaju prosječno i učenici koji čitaju brzo. Kada je izračunao koliku količinu teksta imaju i koje im je vrijeme za to potrebno, uzevši u obzir i vrijeme provedeno u školi, utvrdio je da samo učenicima koji čitaju brzo ostane vremena za odmor. Kako bi se smanjila preopterećenost, učenici moraju koristiti i dane kojima bi trebali biti slobodni, poput vikenda i praznika. Stoga, učenici godišnje nemaju 175 „radnih dana“, koliko prosječno imaju njihovi učitelji, već 290. (Munjiza, 2013)

Školovanjem kod kuće ovaj bi se problem umanjio, a opterećenost učenika mogla bi se dovesti na optimalnu razinu, jer bi roditelj imao mogućnost izbora kurikuluma koji bi smatrao najboljim za svoje dijete. U tradicionalnoj školi kurikulum je nešto što je nametnuto „od gore“ i sama škola ili nastavnik nemaju prevelik utjecaj na smanjenje sadržaja.

- akademska postignuća

Istraživanja (Ray, 2015; Kunzman, Gaither, 2013) nam daju više podataka o tome kako školovanje kod kuće utječe na dijete. Ray navodi da u Sjedinjenim Američkim Državama djeca obično postižu bolje rezultate na standardiziranim testovima, čak 15 do 30 posto više od prosjeka, a akademski uspjeh ne ovisi o naobrazbi ili primanjima roditelja. Također, ni stupanj kontrole države nije povezan s postignućima. Kasnije, u odrasloj dobi, osobe školovane kod kuće više sudjeluju u zajednici, češće izlaze na izbore i pohode javna okupljanja, idu na fakultet i postižu jednake ili bolje rezultate. Istraživanje Kunzmana i Gaithera obuhvaća više različitih istraživanja, a u vezi visokog obrazovanja zaključuju da se djeca školovana kod kuće snalaze podjednako dobro kao i drugi studenti, no uočena je razlika kod pisanih radova: naime djeca školovana

kod kuće teže se snalaze u zadacima tog tipa. Ovo je zasigurno zanimljiv dobar podatak za daljnje promišljanje i pronalaženje rješenja za ovaj problem.

S obzirom na to da u Sjedinjenim Američkim Državama školovanje kod kuće postoji već određeni niz godina, ne čudi podatak da stupanj kontrole države nije povezan s postignućima na standardiziranim testovima. No, ako bi u Hrvatskoj zaživio ovaj model, kontrola države bi morala biti na visokom nivou, jer, bez obzira na to što sve može funkcionirati bez uplitanja države, država je i dalje dužna brinuti o dobrobiti djeteta, kao što se ne smije događati da se roditelj ne brine o školskim obvezama ili o školskom uspjehu djeteta.

- manja novčana izdvajanja iz državnog proračuna za javno školstvo

Veliki problem Republike Hrvatske jest taj što se u obrazovanje ulaže premalo financijskih sredstava. To potvrđuje i statistički podatak Eurostata prema kojem je Republika Hrvatska tek 20. zemlja po redu u Europskoj uniji prema postotku BDP-a koji se izdvaja za obrazovanje (podatak iz 2015. godine). Europski je prosjek 4,9%, a Hrvatska izdvaja 4,8%, što možda i ne zvuči loše, ali ako to usporedimo s Danskom koja izdvaja 7%, s Finskom koja izdvaja 6,2% ili susjednom Slovenijom koja izdvaja 5,5%, zasigurno se možemo zapitati je li 4,8% dovoljno. (URL 4: <https://goo.gl/a44VSo>) S obzirom na ovakva izdvajanja, ne možemo očekivati drastičan porast istih u narednim godinama. Dakle, moramo se, barem zasad, snaći s onim što imamo. Kako sam ranije spomenula, školovanjem kod kuće kao jednom od opcija potencijalno bi se smanjio broj učenika u javnim školama, a to znači da bi ostalo više novca koji se može preraspodijeliti za poboljšanje postojećih uvjeta u školama, plaće prosvjetnih djelatnika, povećanje broja djelatnika ili što se već pokaže kao potrebno. Dio novčanih sredstava može se uložiti u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u kojima bi mogli sudjelovati i učenici koji se školuju kod kuće. Tako bismo zapravo riješili više problema istovremeno i sve bi strane mogle biti zadovoljnije.

Školovanje kod kuće u svijetu i u susjednim zemljama

Koncept školovanja kod kuće razlikuje se u pojedinim zemljama u svijetu. Kako veliki broj zemalja već ima dugu tradiciju školovanja kod kuće, zemlje poput Hrvatske, u kojima je školovanje kod kuće zasad samo ideja, imaju pred sobom brojne primjere i koncepcije koje mogu biti temelj za razvoj vlastitog modela. Svaka je zemlja zbog povijesnih, ekonomskih, kulturnih i drugih razloga specifična zajednica te ono što je dobro u jednoj zemlji, ne mora biti dobro u drugoj. S obzirom na to da imamo mogućnost istražiti načine provođenja školovanja kod kuće u drugim zemljama, imamo i više mogućnosti za stvaranje vlastitog modela koji će odgovoriti na potrebe i zahtjeve naše zemlje. Kako bismo se pobliže upoznali s glavnim značajkama školovanja kod kuće u zemljama svijeta, u nastavku je tablica s osnovnim značajkama ovog koncepta u pojedinim zemljama.

Tablica 1 Zemlje u kojima je dozvoljeno školovanje kod kuće

Australija	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Austrija	Zakonski dozvoljeno, ali uz stroge uvjete, odnosno dozvoljeno je dok god je školovanje barem jednako kvalitetno kao u državnim školama. Školovanje kod kuće izjednačeno je s privatnim školama.
Belgija	Zakonski dozvoljeno, ali uz stroge uvjete. Školovanje kod kuće ustavom je zagarantirano pravo.
Češka	Zakonski je dozvoljeno školovati kod kuće djecu u dobi od 5 do 12 godina, ali uz stroge uvjete eksperimentalnog zakona. O zakonu se još pregovara sa sudionicima eksperimentalnog programa.
Danska	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Estonija	Školovanje kod kuće zakonski je dozvoljeno samo u iznimnim slučajevima, ali uz stroge uvjete.

Finska	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu. Obvezni su pismeni i usmeni ispiti u svrhu provjere napretka.
Francuska	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu. Inspekcija je obavezna svake godine.
Indija	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Indonezija	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Island	Školovanje kod kuće zakonski je dozvoljeno samo za one roditelje koji dobiju licencu, a inače je javna škola obavezna.
Italija	Zakonski dozvoljeno. Školovanje kod kuće ustavom je zagantirano pravo.
Južna Koreja	Zakon je nejasan po pitanju školovanja kod kuće. Od 2008. godine pregovara se o legaliziranju školovanja kod kuće, ali sada nije niti dozvoljeno niti zabranjeno. Soga roditelji koji školuju djecu kod kuće ne nailaze na probleme sa zakonom.
Kanada	Školovanje kod kuće zakonski je dozvoljeno, ali svaka pokrajina ima zasebne propise.
Luksemburg	Školovanje kod kuće zakonski je dozvoljeno za osnovnoškolsko obrazovanje, odnosno za djecu od 4 do 16 godina.
Mađarska	Zakonski dozvoljeno, ali uz stroge uvjete. Svako dijete koje se školuje kod kuće mora biti pod nadzorom ovlaštene škole i polagati godišnje ispite. Djeca koja su se školovala kod kuće dobivaju svjedodžbe škole koja je nadzirala njihovo obrazovanje.
Meksiko	Obavezno je obrazovanje do šestog razreda, ali je zakon nejasan i nije jasno definirano školovanje kod kuće. Roditelji unatoč tome školuju djecu kod kuće i nemaju problema s državom.

Norveška	Zakonski dozvoljeno, ali uz nadzor lokalne škole koja izdaje svjedodžbu na kraju školovanja. Oblik nadzora nije zakonski definiran pa škole formiraju oblik nadzora u suradnji s roditeljima koji svoju djecu školuju kod kuće, a najčešće su to testovi na kraju polugodišta.
Novi Zeland	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Njemačka	Javne ili odobrene privatne škole su obvezne, a školovanje kod kuće nije dozvoljeno, osim u slučajevima kada pohađanje nastave u školi može stvoriti nepotrebne teškoće za dijete.
Peru	Školovanje kod kuće dozvoljeno je uz raniju registraciju pri Ministarstvu obrazovanja.
Poljska	Zakonski dozvoljeno, ali uz stroge uvjete. Svako dijete koje se školuje kod kuće mora biti pod nadzorom ovlaštene škole (to može biti i privatna škola) i polagati godišnje ispite. Djeca koja su se školovala kod kuće dobivaju svjedodžbe škole koja je nadzirala njihovo obrazovanje.
Portugal	Zakonski dozvoljeno uz periodično testiranje od strane države, a potrebno je i poštovati određene zahtjeve i pravila. Školovanje kod kuće ustavom je zagantirano pravo.
Rumunjska	Zakonski dozvoljeno, ali uz stroge uvjete. Kod kuće se mogu školovati djeca s teškoćama, posebnim potrebama ili ona djeca koja zbog fizičkog stanja nisu u mogućnosti biti prisutna na nastavi, ali moraju biti pod nadzorom ovlaštenog nastavnika.
Rusija	Zakonski dozvoljeno, a školovanje kod kuće naziva se i obiteljskim obrazovanjem.
Sjedinjene Američke Države	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno, ali se posebno regulira u svakoj saveznoj državi.

Slovačka	Školovanje kod kuće zakonski je dozvoljeno za djecu od šeste do desete godine, uz uvjet da je roditelj koji će podučavati dijete ujedno i nastavnik. Roditelj mora dobiti dozvolu od škole kojoj pripada dijete. Djeca koja se školuju kod kuće moraju biti prijavljena u lokalnoj osnovnoj školi, učiti prema istom kurikulumu prema kojem radi škola i moraju polagati testove svakih 6 mjeseci.
Švicarska	Školovanje kod kuće dozvoljeno je u otprilike tri četvrtine pokrajina, a svaka pokrajina ima svoje propise.
Ujedinjeno kraljevstvo	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno kao alternativa obveznom javnom odgojno-obrazovnom sustavu.
Ukrajina	Školovanje kod kuće zakonom je dozvoljeno.

(Home School Legal Defense Association (HSLDA), 2018; Nation Master, 2018)

Za naše podneblje posebno su važne susjedne zemlje, odnosno Crna Gora, Srbija i Slovenija.

Republika Crna Gora

U Crnoj Gori ovakav se način odgoja i obrazovanja naziva obrazovanjem kod kuće, a ono je definirano Zakonom o obrazovanju i vaspitanju (2002), člancima 37 i 38, a provjere znanja od strane Ispitnog centra člancima 55 i 56. (Prilog 1) Dva mjeseca prije početka obrazovanja roditelji moraju o odluci obavijestiti školu u koju je dijete upisano, a jedan od podataka koji se traži stručna je sprema roditelja. Odluku o tome može li se dijete obrazovati kod kuće donosi nastavničko vijeće škole. Ocjenjivanje učenika obavlja nadležna škola na kraju polugodišta ili na kraju školske godine, a s obzirom na to da učenici koji se školuju kod kuće moraju steći standard znanja u skladu s obrazovnim programom škole, provjerava se znanje svih predmeta određenog razreda. Osim škole, znanje učenika iz određenih predmeta provjera Ispitni centar na kraju svakog obrazovnog ciklusa.

Školovanje kod kuće u Crnoj Gori dozvoljeno je od 2003. godine. (Dadić, 2012)

Iz navedenog vidimo da nisu potrebni posebni uvjeti, u smislu posebnog obrazovanja za roditelje ili nekog drugog značajnijeg uvjeta, ali se prilikom obrazovanja kod kuće mora poštovati kurikulum javnih škola, odnosno roditelji nemaju mogućnosti odabira nekog drugog kurikuluma koji bi možda smatrali prikladnijim.

Zakon sličan navedenom iz Crne Gore postoji i u Srbiji.

Republika Srbija

U Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srbije (2018), člancima 38 i 38a (Prilog 2) definira se nastava kod kuće i nastava na daljinu. Roditelj ili drugi zakonski zastupnik može kod kuće školovati dijete uz uvjet da o tome do kraja školske godine pismeno obavijesti školu koju učenik pohađa. Nadležna škola odgovorna je za organizaciju ispita koji moraju biti u skladu s predmetima koji su propisani planom i programom. Osim za provjeru znanja učenika, škola je zadužena i za vođenje evidencije o školovanju učenika. Uvjeti kojima se ostvaruje pravo na sudjelovanje u nastavi na daljinu slični su kao i za školovanje kod kuće, ali o obrazovanju na daljinu odlučuje škola na osnovu raspoloživih sredstava potrebnih za ovaj oblik odgoja i obrazovanja.

Iz navedenog vidimo da postoje neke razlike školovanja kod kuće u Srbiji u odnosu na održavanje školovanja kod kuće u Crnoj Gori. Za financiranje školovanja kod kuće zaduženi su roditelji, što nije naznačeno u zakonu Crne Gore, a i blaže su definirane provjere od strane škole. U zakonu Republike Srbije stoji stavka o obrazovanju na daljinu, odnosno postoji i ta mogućnost. Dok je školovanje kod kuće u Crnoj gori dozvoljeno od 2003. godine, školovanje kod kuće u Srbiji zakonski je regulirano deset godina kasnije, odnosno s početkom školske godine 2013./2014. (Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, 2018)

Republika Slovenija

U Sloveniji je školovanje kod kuće dozvoljeno od 1996. godine, a definirano zakonom je o osnovni šoli (2006) (Zakonom o osnovnoj školi). Članak 5 ovog zakona govori da roditelji imaju pravo birati osnovno obrazovanje svog djeteta u javnoj ili privatnoj školi ili mogu odabrati obrazovanje kod kuće. Roditelji ne moraju biti posebno obučeni za ulogu roditelja-nastavnika. Školovanje kod kuće u Sloveniji (*šolanje na domu*) provodi se tako da se djeca redovno upisuju u osnovnu školu, ali roditelji prije početka školske

godine predaju pisanu obavijest školi o odluci da će dijete školovati kod kuće. Udžbenici moraju odgovarati onima po kojima radi škola, a pribavljanje većine moguće je i putem škole. Komunikacija sa školom nakon toga ovisi o individualnim preferencijama roditelja i djelatnika škole. Ovisno o razredu, dijete na kraju školske godine mora polagati ispite iz određenih predmeta. (Šola na domu, 2010) Ono što smatram posebno korisnim za roditelje koji školuju djecu kod kuće upravo je navedena Internet stranica, jer pruža potrebne informacije, a na istoj stranici postoji i forum putem kojeg roditelji mogu međusobno komunicirati.

Iz navedenog se može vidjeti kako je zakon u Sloveniji poprilično otvoren, kao što je to slučaj i u Crnoj Gori i Srbiji pa se stoga možemo zapitati bi li po sličnom principu moglo funkcionirati i školovanje kod kuće u Hrvatskoj ili bismo trebali stvoriti vlastiti sustav.

Ako uzmemo osnovne informacije o drugim zemljama s popisa iznad, možemo vidjeti da postoje velike razlike od zemlje do zemlje. Ono što definitivno vidim kao najvažnije jest to da Hrvatska ne smije kopirati ničiji zakon i pokušati ga prenijeti u naš odgojno-obrazovni sustav, već je potencijalno najbolja opcija napraviti niz istraživanja kojima bi se mogle utvrditi preferencije građana koji su zainteresirani za školovanje kod kuće, istraživanja koja bi prikazala mišljenje struke, analiza uspjeha školovanja kod kuće u drugim zemljama itd. Dakle, mi možemo upotrijebiti informacije iz drugih zemalja, ali ne bismo trebali slijepo kopirati ideje bez prethodnog istraživanja i promišljanja o tome kako bi to bilo provedeno u našem sustavu, koji su mogući ishodi takve ideje, odgovara li određena ideja našem podneblju i kulturi i sl. Iz tog razloga u ovom radu neće biti spomenute moguće ideje za školovanje kod kuće u Hrvatskoj, ali ću u sljedećem poglavlju navesti pitanja koja moramo postaviti prije bilo kakvog pokušaja uvođenja sličnih zakona u Hrvatskoj.

Uvjeti potrebni za školovanje kod kuće

Ono što je jako važno i ne smije se ni u jednom trenutku staviti po strani je to da uz roditelja i država ima dužnost da štiti dobrobit i interes djeteta i zbog toga je ključno da ništa ne prepušta slučaju, a u slučaju uvođenja školovanja kod kuće ne smije ostati nepoznanica koje bi kasnije mogle naštetiti djetetu. Dakle, ono što smatram najvažnijim

ozbiljan je i sustavan pristup ovom pitanju. Zbog toga ću navesti i pitanja koja bi bila važna, ako bi školovanje kod kuće bilo dozvoljeno, ali i neke prijedloge koji bi mogli biti podloga za dodatno istraživanje, ako se pojavi interes i volja za ovim načinom odgoja i obrazovanja.

Prvo je pitanje ono o izdavanju dozvole za školovanje kod kuće. Imamo više opcija i više primjera iz drugih zemalja. To mogu biti određene agencije, škola kojoj učenik pripada ili netko treći. Ovim bih htjela naglasiti da je potencijalno opasno prihvatiti apsolutno svaki zahtjev, odnosno moraju postojati određeni kriteriji koji se moraju ispunjavati kako bi se dozvola dobila. Trebalo bi jasno odrediti kriterije, npr. zvanje roditelja, stručna sprema, razlog za školovanje kod kuće, zaposlenje, uvjeti u kojima bi školovanje kod kuće trebalo biti održavano, ispit znanja iz sadržaja koje dijete uči, osnova psihologije, poznavanja metodike rada s djecom, sl. Prije toga trebala bi biti provedena analiza s obzirom na kriterije u drugim zemljama, a isto bi tako valjalo istražiti što o svemu misle struka i građanstvo.

Sljedeće je pitanje određenje kurikulumu prema kojem roditelj i dijete trebaju raditi. Hoće li to biti kurikulum koji je propisan na razini države ili roditelji sami odabiru ili sastavljaju kurikulum onako kako oni smatraju da je najbolje (ranije u tekstu spomenula sam da u Sjedinjenim Američkim državama roditelji imaju pravo odabira kurikulumu za svoje dijete). Uz današnje tehnološke mogućnosti i Internet, roditelji lako mogu doći do raznih informacija o školovanju kod kuće u drugim zemljama, a isto tako mogu razmjenjivati iskustva s drugim roditeljima, mogu istraživati razne programe školovanja kod kuće, a mogu pronalaziti i raznu literaturu koju bi smatrali korisnom. Ukoliko roditelji sami biraju kurikulum, važno je pružiti im stručnu pomoć prilikom odabira istog, u slučaju nedoumica, želje za dodatnim informiranjem itd. Vezano uz ovo pitanje, u slučaju da roditelji sami biraju kurikulum, mora se odrediti koja bi institucija odobrila isti i je li odobravanje uopće potrebno.

Treba li roditelj biti nastavnik/učitelj po zanimanju? Ovo je također pitanje koje zahtijeva dodatno istraživanje, ali smatram da je ovdje važno spomenuti kompetencije za koje se očekuje da ih nastavnik posjeduje. To su: *„planiranje i pripremanje za nastavni sat, sama izvedba nastavnog sata (vođenje i tijek), razredni ugođaj (disciplina), ocjenjivanje učeničkog napretka te osvrt i prosudba vlastitog rada“* (kod:

Dadić, 2012, str. 24, prema: Kyriacou, 1998) Autorica navodi i elemente nastavnih umijeća:

1. *„Znanje – nastavnikovo znanje o predmetu, učenicima, kurikulumu, nastavnim metodama i utjecaju drugih čimbenika na poučavanje i učenje te znanje o vlastitim nastavnim umijećima.*
2. *Odlučivanje – razmišljanje i odlučivanje prije nastave te za vrijeme i poslije nje o tome kako najlakše postići predviđene pedagoške rezultate.*
3. *Radnje – ponašanje nastavnika sa svrhom poticanja učenja kod učenika.“*
(Dadić, 2012, str.25)

Za sve navedeno podrazumijeva se da je tako i često se ne preispituje dovoljno. O tome govore i već spomenuti rezultati PISA istraživanja. Stoga treba postaviti pitanje je li zanimanje nastavnika ili učitelja stvarno nužno za ostvarivanje nastavnog procesa, odnosno pružamo li učenicima u školama stvarno sve što je potrebno. A upravo tvrdnja (ili upit?) da roditelj ne može biti jednako dobar u podučavanju kao nastavnik često se pojavljuje kao jedna od negativnih strana školovanja kod kuće. Ako ipak zaključimo da to sve jest potrebno, onda se trebamo upitati je li „pravedno“ roditeljima koji su ujedno i nastavnici ili učitelji zabranjivati da kod kuće školuju svoje dijete.

U obzir bi valjalo uzeti i činjenicu da je potpuno drugačija situacija ona u kojoj nastavnik održava nastavu u kojoj sudjeluje jedno ili više djece, od one u kojoj je roditelj sa svojim djetetom (djecom).

Potrebno je odrediti i način praćenja, odnosno ocjenjivanja djetetovog znanja i napretka. S obzirom na odgovornost države za dijete, ne smije se dogoditi da se znanje djeteta ne provjerava, a isto tako i psihofizičko stanje djeteta. Provjere može obavljati nadležna škola, odnosno nastavnici i stručni suradnici, a mogu se istražiti i dodatne mogućnosti, ovisno o broju učenika koji se školuju kod kuće ili nekim drugim zahtjevima. Također, roditelj može u suradnji s nastavnicima na početku školske godine dogovoriti elemente ocjenjivanja te način ocjenjivanja (brojčano ili opisno) kako bi se olakšao sam proces završnog ocjenjivanja i kako bi nadležna služba (škola ili netko drugi) mogla redovno pratiti napredak djeteta, a i kako bi se na kraju obrazovnog razdoblja mogle usporediti završne ocjene i o njima porazgovarati te dogovoriti daljnje korake i kriterije. Kako bi

se zaštitila dobrobit djeteta, stručna služba škole (ili nadležne institucije) treba biti uključena u praćenje djetetovog razvoja. Država treba odrediti načine praćenja i ocjenjivanja djeteta te intervale u kojima će se ono odvijati, pritom vodeći računa o tome da vrednovanje ne smije biti prečesto kako se ne bi izgubio smisao školovanja kod kuće i poremetio plan i program koji su roditelj i dijete odredili, odnosno da ne bude u prevelikim vremenskim razmacima kako dijete ne bi izgubilo dragocjeno vrijeme ukoliko školovanje kod kuće ne bi bilo zadovoljavajuće. Uz ocjenjivanje ide i izdavanje potvrda o završetku razreda i školovanja, stoga se mora odrediti i tko u konačnici izdaje takve svjedodžbe.

Važno je pitanje i pitanje financiranja školovanja kod kuće. Država mora odrediti hoće li snositi dio ili cjelokupni iznos troškova školovanja kod kuće, npr. pribavljanje udžbenika. Ako se školovanje kod kuće ne bi financiralo od strane države, dio novca zasigurno bi se mogao usmjeriti u financiranje aktivnosti (sport, strani jezici i sl.) koje bi bile dobre, između ostalog, i za socijalizaciju djeteta, kao i razmjenu iskustava roditelja.

Država mora dati odgovor na pitanje hoće li učenicima koji se školuju kod kuće biti dozvoljeno sudjelovanje u aktivnostima poput školskih izleta, škole u prirodi, natjecanja i drugih aktivnosti koje nisu dio svakodnevnog nastavnog procesa u školi.

Hoće li školovanje kod kuće biti potpuno odvojeno od škole? U Sjedinjenim Američkim Državama u nekim se zajednicama organiziraju razredi u koje učenici dva puta tjedno odlaze u školu na nekoliko sati i uče matematiku i prirodne znanosti (*science*), a sve ostalo kod kuće. To je također dobar primjer kako škola i obitelj u kojoj se djeca školuju kod kuće mogu biti povezani, a istovremeno se i učenici druže i obitelji razmjenjuju iskustva te pomažu jedni drugima (Meehan, Stephenson, 1994; Bjelan, 2011). Ovaj ili neki drugi način povezivanja učenika koji se školuju kod kuće i njihovih roditelja zasigurno treba poticati, jer se tako stvaraju mogućnosti za druženje, razmjenu iskustava, međusobno pomaganje, pružanje podrške i sl.

Potrebno je odrediti i tko sve može provoditi školovanje kod kuće. Jesu li to samo roditelji ili i braća i sestre ili drugi član obitelji? Ovdje bih htjela naglasiti kako ovakav način obrazovanja, školovanje kod kuće, ne bih proširila do te mjere da školovanje kod

kuće provodi osoba izvan kruga obitelji ili djetetu bliskih osoba. Ako neka obitelj ima mogućnosti zaposliti nastavnike koji bi privatno podučavali njihovo dijete, ne vidim u toj situaciji ništa sporno, ali to već pripada sferi privatnog odgoja i obrazovanja koje se znatno razlikuje od školovanja kod kuće, najviše u vidu emocionalne povezanosti koja je jedan od najvažnijih elemenata školovanja kod kuće (kao što sam već spomenula, u nekim se zemljama ono naziva obiteljskim obrazovanjem, kućnim obrazovanjem itd.). Iz tog razloga smatram da u ovom radu nema potrebe za ovim pitanjem.

Na kojim bi razinama obrazovanja školovanje kod kuće trebalo biti dozvoljeno? S obzirom na to da rani i predškolski odgoj i obrazovanje u instituciji nisu obvezni, kao ni srednja škola, nameće se pitanje je li uopće potrebno regulirati školovanje kod kuće za te dvije razine. Kad je u pitanju rani i predškolski odgoj, smatram da je to potrebno, jer se na taj način daje potvrda roditelju i djetetu da je njihov zajednički rad i trud cijenjen. Naravno, pravila i propisi na ovoj razini mogu biti prožeti dodatnom slobodom, barem dok su rani i predškolski odgoj i obrazovanje neobavezni. Što se tiče školovanja kod kuće u srednjoj školi, država mora odrediti bi li to bilo moguće i ako da, pod kojim kriterijima i uvjetima. Ono što srednju školu razlikuje od osnovne, osim toga što nije obavezna, jest i to da srednje škole učenike pripremaju za tržište rada ili za upis fakulteta. Ako govorimo o samom kurikulumu i provođenju srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, ukoliko se dokaže da roditelj ima znanja i može u ovom slučaju biti roditelj-nastavnik, smatram da se taj dio može poistovjetiti s osnovnoškolskim obrazovanjem. Ali trebaju se uvažiti značajne razlike, od dobi učenika, uvažavanja učenika kao adolescenta itd. Isto tako, s obzirom na već spomenuto tržište rada, država je dužna pravovremeno osigurati informacije prema kojima bi se trebale formirati tzv. upisne kvote. Ukratko, to znači da ako neki učenik ne upiše željeni program, jer se zbog zasićenja tržišta to zanimanje ne traži, dužnost je države usmjeriti učenika u smjeru u kojem bi obje strane imale korist i zadovoljstvo.

Imamo li u Republici Hrvatskoj već sada neke oblike školovanja kod kuće?

Trenutno postoje tri načina školovanja izvan škole, ali oni su namijenjeni isključivo učenicima koji zbog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti redovno dolaziti u školu.

Nazivaju se privremenim oblicima odgoja i obrazovanja, a to su: nastava u kući, nastava u zdravstvenoj ustanovi i nastava na daljinu koje propisuje Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015).

Nastava u kući

Nastava u kući privremeni je oblik obrazovanja koji je dozvoljen učenicima koji zbog zdravstvenih teškoća duže vrijeme nisu u mogućnosti pohađati redovnu nastavu u školi. Proводи je škola koju dijete pohađa na način da se za učenika organizira posjet nastavnika određenih predmeta, a satnica se u tom slučaju reducira na 50% trajanja tjedne satnice programa, poštujući nastavni plan pojedinog predmeta. (Prilog 3)

Nastava u zdravstvenoj ustanovi

Nastava u zdravstvenoj ustanovi organizira se za učenike koji se dulje vrijeme nalaze na stacionarnom liječenju ili u dnevnoj bolnici, a može je provoditi škola koju je dijete pohađalo do odsustva ili druga škola koja se odredi na temelju Mreže školskih ustanova. Trajanje nastave planira se prema nastavnom planu i programu škole koju učenik pohađa, a može biti organizirana i razredna i predmetna nastava. Za razliku od nastave u kući, nastava u zdravstvenoj ustanovi provodi se u cijelosti, odnosno u stopostotnom ravanju tjedne satnice programa koji učenik pohađa. (Prilog 4)

Nastava na daljinu

Nastava na daljinu organizira se za učenika koji privremeno zbog zdravstvenih teškoća ne može pohađati nastavu u školi, a može se održavati u kući ili u zdravstvenoj ustanovi. Ovaj oblik nastave održava se putem telekonferencije ili videokonferencije, ako se iz određenih razloga ne može organizirati nastava u kući, odnosno zdravstvenoj ustanovi. Nastavu organizira i provodi škola koju dijete pohađa, ali se također može odrediti da nastavu provodi škola koja već ima organiziranu nastavu u zdravstvenoj ustanovi u kojoj je dijete na liječenju. Poput nastave u zdravstvenoj ustanovi, provodi se 100% tjedne satnice predviđene planom i programom razreda u koji je učenik uključen. Učeniku se nastavni materijali mogu dostavljati elektroničkim putem, a vrednovanje i provjere znanja provode se telekonferencijom, videokonferencijom ili putem elektroničke pošte. (Prilog 5)

Navedeni oblici odgoja i obrazovanja svakako su korisni i trebaju postojati, no moramo uzeti u obzir da oni zahtijevaju strogu organizaciju, jer je potrebno uskladiti obveze više osoba, a ako su u pitanju zdravstveni problemi, to može biti zahtjevno. Nemogućnost usklađivanja obaveza može dovesti do toga da učenik izgubi puno vremena, a kasnije je zaostatak teško nadoknaditi. Ipak, ova je mogućnost važna i treba postojati izbor kako bi učenici što manje osjetili gubitke zbog nedolaska u školu.

Zakonska osnova za formiranje modela školovanja kod kuće u Republici Hrvatskoj

U nastavku ću opisati neke zakonske akte, odnosno pojedine dijelove istih, koji mogu biti osnova za uvođenje školovanja kod kuće kao dijela odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske. S obzirom na to da ne postoji sporazum na razini cijelog svijeta po pitanju školovanja kod kuće, članci koje ću navesti shvaćaju se olako, a zabrana ili nedozvoljavanje ovog programa ne smatra se kršenjem prava koje imamo kao građani Republike Hrvatske (ili druge zemlje koja je u istoj situaciji).

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Članak 26. Opće deklaracije o ljudskim pravima govori o tome kako svatko treba imati pravo na obrazovanje te da ono na osnovnim i temeljnim stupnjevima treba biti besplatno, a osnovno obrazovanje mora biti obavezno. Tehničko i stručno obrazovanje mora biti opće dostupno, dok visoko obrazovanje mora biti svima jednako dostupno na osnovi uspjeha. Drugi stavak fokusira se na dio ciljeva obrazovanja, a to su: razvoj ljudske osobnosti, jačanje i poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i poticanje tolerancije i prijateljstva među različitim narodima, rasama i vjerskim grupama. Treći stavak članka 26. govori o tome kako roditelji imaju pravo prvenstva u izboru vrste obrazovanja za svoje dijete. No, ukoliko nije dozvoljen neki oblik obrazovanja koji roditelji smatraju najboljim za njihovo dijete, očito je da ovo pravo nije moguće ostvariti, barem ne u cijelosti. Isto tako, školovanje kod kuće omogućilo bi veću lakšu dostupnost obrazovanju, a spomenuti ciljevi zasigurno će se lakše ostvariti širenjem pogleda na nove perspektive i stvaranjem novih mogućnosti. (Prilog 6)

Konvencija o pravima djeteta

Osim Opće deklaracije o ljudskim pravima, o ulozi roditelja u životu djeteta govori i Konvencija o pravima djeteta: „*Konvencija ne krnji ulogu roditelja - naprotiv oni odlučuju što je najbolji djetetov interes. Štoviše, vlade pojedinih stranaka Konvencije dužne su roditeljima osigurati potporu kako bi oni mogli osigurati skrb i što kvalitetniji odgoj svojoj djeci.*“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989, str. 2)

Ustav Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske ne daje isključivi nalog o tome tko treba odlučivati o vrsti i obliku odgoja i obrazovanja za dijete, ali jasno govori o tome koju ulogu imaju roditelji. Ta uloga uključuje odgoj, uzdržavanje, školovanje, njegu, skrb te potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti, o čemu sam ranije govorila. Također, prema Ustavu Republike Hrvatske, roditelji imaju odgovornost u osiguravanju prava djeteta na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti. (Prilog 7)

Ono što je ovdje važno naglasiti jest to da, ako se od roditelja očekuje da se brinu i skrbe o djetetu, mora im se dozvoliti da to stvarno i rade, na način na koji oni smatraju ispravnim. Ipak, kako iz ovoga ne bi proizašlo mišljenje da je roditelj taj koji putem obrazovanja može kontrolirati svoje dijete, spomenula bih opet pravo djeteta koje je također dio Konvencije o pravima djeteta (1989), a to je pravo na informiranje. Dakle, unatoč tome što postoje razni smjerovi u kojima školovanje kod kuće može krenuti, ne smiju se zaboraviti prava djeteta. Iako su sva prava djeteta jednako važna i ne može se jedno pretpostaviti drugom, u ovom radu posebno ističem pravo na informiranje jer je ono temelj uspješnog obrazovanja, a zatim i temelj zrelog društva koje se zna razvijati i živjeti u interkulturalnim zajednicama, zbog globalizacije i života u multikulturalnom svijetu. Dijete nikad ne smije biti žrtva nečije samovolje, bila ona od strane roditelja, države ili nekog trećeg, a cenzura bilo kojeg sadržaja u obrazovanju jednostavno je neprihvatljiva.

Zaključak

Školovanje kod kuće u Republici Hrvatskoj i dalje nije dozvoljeno unatoč nastojanjima da se nešto pokrene u tom smjeru. Ako govorimo o odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj, moramo znati da je upravo pedagoški pluralizam ono što nam nedostaje. Pedagoški pluralizam pruža dodatna saznanja o odgoju i obrazovanju u nekoj zemlji, obogaćuje teoriju i praksu, postavlja temelje za značajniju razmjenu iskustava i otvara vrata za novim promjenama. S obzirom na nekoliko provedenih reformi od osnutka Republike Hrvatske, moramo razmisliti o stvarnim promjenama, a one se nalaze upravo u ovom pogledu. Hrvatskoj ne nedostaje samo školovanje kod kuće, već nedostaje vjera u one za koje se ova država i dalje gradi, a to su djeca. Često se zaboravlja da odgojno-obrazovni sustav postoji zbog njih. Nastavnici, učitelji, pedagozi, psiholozi i svi ostali koji se u svom svakodnevnom radu bave djecom, tu su upravo zbog te iste djece, a ne obrnuto. Dakle, velika je pogreška djecu stavljati u kalupe u kojima su odrasli naučili živjeti. Ako možemo pružiti djeci nešto novo i drugačije, to je naša dužnost jer na nama nije da djecu oblikujemo, već da im pomažemo da sami rastu.

S obzirom na to da su se susjedne zemlje, Slovenija, Crna Gora i Srbija odvažile na odobravanje školovanja kod kuće, vjerujem da će i Hrvatska krenuti istim putem, a pritom se nadam da će razviti vlastiti model i nastaviti ga usavršavati s obzirom na nove zahtjeve i razvoj znanosti.

Cilj ovog rada bio je prikazati drugu stranu, odnosno ukazati na to da su odgoj i obrazovanje osjetljiva pojava i da nije uvijek sve onakvim kakvim se čini na prvi pogled. Nadam se da sam prikazala neku drugu stranu školovanja kod kuće ili *homeschoolinga*, odnosno da to nije nešto s čime se ne bismo mogli nositi, a isto tako i koliko je važno pružiti više mogućnosti kako bi djeca u sebi mogla pronaći ono najbolje i razviti se najviše što mogu i žele.

Literatura

1. Allen, G. (1895) *The Woman Who Did*. Boston: Roberts Bros. Dostupno na: <https://archive.org/stream/womanwhodid00allegoog#page/n8> [18.11.2017.]
2. Berg Olsen, T. A. (2000) *Famous Homeschoolers.net*. Knowledge House. [Online] Dostupno na: <http://www.famoushomeschoolers.net/index.html#.W6JHOfmxX3g> [19.6.2018.]
3. Bjelan, S. (2011) *Roditelj kao nastavnik - osposobljavanje roditelja za proces školovanja kod kuće*. U: Matijević, M., Žiljak, T., ur. Zbornik radova 5. međunarodne konferencije. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
4. Dadić, K. (2012) *Kritičko razmatranje modela homeschoolinga*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, vol.LVIII (br.28), str.21-30. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/95239> [28.11.2017]
5. De Laat, G. M. (2010) *Šola na domu*. Dostupno na: <http://solanadomu.weebly.com/> [13.9.2018.]
6. Eurostat:
 - *Decrease in 'early school leavers' in the EU continues* (2017). Dostupno na: URL 1: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170908-1> [28.8.2018.]
 - *Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and citizenship (NEET rates)* (2017). Dostupno na: URL 2: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/edat_ifse_23 [28.8.2018.]
 - *Statistika zaposlenosti* (2016) Dostupno na: URL 3: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/hr [28.8.2018.]
 - *Government expenditure on education* (2015) Dostupno na: URL 4: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_education [28.8.2018.]

7. Farenga, P. (2018) John Holt - Growing Without Schooling. *John Holt Biographical Information*.
Dostupno na: <https://www.johnholtgws.com/who-was-john-holt> [19.6.2018.]
8. Freire, P. (2002), Pedagogija obespravljenih. Zagreb: Održivi razvoj zajednice- Odraž
9. Home School Legal Defense Association (2018) *Homeschooling Status & Contact Information*. HSLDA. Dostupno na:
<https://hsllda.org/content/hs/international/> [13.9.2018.]
10. Jeđud, I., Marušić, D. (2005) *Način života u obitelji iz perspektive djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, vol.41(br.2), str.71-85.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/11229> [28.11.2017]
11. *Konvencija o pravima djeteta* (1989)
Usvojena od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda, 20. studenoga 1989. godine (rezolucija br. 44/25), stupila na snagu 2. rujna 1990. Godine.
Dostupno na:
https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
[28.11.2017.]
12. Kunzman, R. and Gaither, M. (2013) *Homeschooling: A comprehensive survey of the research*. Other Education vol.2 (br.1), str.4-59. Dostupno na:
<https://othereducation.org/index.php/OE/article/view/10/0> [28.11.2017.]
13. Matijević, M. (2001) *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex
14. Meehan, N., Stephenson, S. (1994) *Homeschooling in the United States: A Review of Recent Literature*. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED424922> [19.8.2018.]
15. Medlin, R. G. (2013) *Homeschooling and the question of socialization revisited*. Peabody Journal of Education, vol.88 (br.3), str.284-297. Dostupno na:
<https://eric.ed.gov/?id=EJ1053780> [28.11.2017.]
16. Narodne novine (2001) *Ustav Republike Hrvatske, (1990/2001)*. Zagreb: Narodne novine d.d., 41/2001, br.dok.705. Dostupno na:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html [13.9.2018.]

17. Narodne novine (2008) *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Narodne novine d.d., 63/2008, br.dok.2129.
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html [13.9.2018.]
18. Narodne novine (2009) *Opća deklaracija o ljudskim pravima*. Zagreb: Narodne novine d.d., 12/2009, br.dok.143. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html [13.9.2018.]
19. Narodne novine (2010) *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi*. Zagreb: Narodne novine d.d., 73/2010, br.dok.2178.
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_06_73_2178.html [13.9.2018.]
20. Narodne novine (2015) *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Zagreb: Narodne novine d.d., 24/2015, br.dok.510. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html [13.9.2018.]
21. NationMaster (2018) *Education - Homeschooling legal status: Countries Compared*. NationMaster.com. Dostupno na: <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Education/Homeschooling-legal-status> [13.9.2018.]
22. Ray, B. D. (2015) *Research Facts on Homeschooling*. National Home Education Research Institute. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED556234> [28.11.2017]
23. Rečić, M. (1996) *Odgoj u obitelji*. Đakovo: Tempo
24. Slunjski, E.(2013) *Kako djetetu pomoći da... pozna svoje emocije (i nauči njima upravljati)*. Zagreb: Element.

25. Službeni glasnik Republike Srbije (2018) *Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Beograd: Službeni glasnik RS, 27/2018. Dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovnom_obrazovanju_i_vaspitanju.html [13.9.2018.]
26. Službeni list Crne Gore (2002) *Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Podgorica: Javna ustanova Službeni list Crne Gore, 64/2002, br.dok.475. Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={C5BD2BCD-6BB7-456F-888F-8C655C917F72}> [13.9.2018.]
27. The Moore Foundation (2014) *Death od Raymond Moore*. Dufur. Moore Academy. Dostupno na: <http://www.moorefoundation.com/article/23/about-moore-home-schooling/moore-foundation/history-of-moore-academy/death-of-raymond-moore> [19.6.2018.]
28. The Moore Foundation (2015) *Moore Formula*. Dufur: Moore Academy Dostupno na: <http://www.moorefoundation.com/article/68/about-moore-home-schooling/moore-formula> [19.6.2018.]
29. THSM Contributor (2004) *The Home School Mom. The Moore Formula*. An Elite CafeMedia Family & Parenting Publisher url: <https://www.thehomeschoolmom.com/the-moore-formula/>
30. Tomas, M. (2010) *Aristotel i Aleksandar veliki*. Nova Akropola [Online], 2010/br.62. Dostupno na: <https://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/aristotel-aleksandar-veliki/> [19.6.2018.]
31. Uradni list Republike Slovenije (2006) *Zakon o osnovni šoli*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, d. o. o., 81/2006, br.dok.3535, str.8662. Dostupno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3535/zakon-o-osnovni-soli-uradno-precisceno-besedilo-zosn-upb3?h=%22Zakon%20o%20osnovni%20%C5%A1oli%22> [13.9.2018.]
32. Višić, F. (ur.), (2018) Biografija.com. *Ivana Brlić-Mažuranić*. Dostupno na: <https://www.biografija.com/ivana-brlic-mazuranic/> [12.9.2018.]
33. Višić, F. (ur.), (2018) Biografija.com. *Ivana Brlić-Mažuranić*. Dostupno na: <https://www.biografija.com/ivana-brlic-mazuranic/> [12.9.2018.]
34. Vrcelj, S. (2000) *Školska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet

35. Wagner Jakab, A. (2008), *Obitelj-sustav dinamičnih odnosa u interakciji*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, vol.44 (br.2), str. 119-128. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/30728> [19.8.2018.]
36. Žganec-Brajša, A. (2003) *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap
37. Žubrinić, D. (2017) *Fabula Croatica. Ivana Brlić Mažuranić*. Dostupno na: <https://fabula-croatia.com/proizvodi/az/ivana-brlic-mazuranic/> [12.9.2018.]

Prilozi

Prilog 1

Izvod iz Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Crne Gore

„Pravo na obrazovanje kod kuće

Član 37

Roditelj koji organizuje obrazovanje djeteta kod kuće dužan je da, najmanje dva mjeseca prije početka obrazovanja, u pisanoj formi, o tome obavijesti školu u koju je dijete upisano.

Obavještenje iz stava 1 ovog člana treba da sadrži: ime i prezime djeteta, adresu gdje će se obrazovanje realizovati i ime i prezime i stručnu spremu lica koje će ga obrazovati.

Nastavničko vijeće škole, na osnovu obavještenja iz stava 1 ovog člana, odlučuje o obrazovanju djeteta kod kuće.

Škola vodi evidenciju i dokumentaciju o obrazovanju učenika kod kuće.

Provjeravanje znanja obrazovanja kod kuće

Član 38

Obrazovanjem kod kuće učenik mora da stekne standard znanja u skladu sa obrazovnim programom.

Škola je dužna da organizuje provjeru znanja učenika koji se obrazuje kod kuće iz svih nastavnih predmeta određenog razreda, na kraju jednog polugodišta, odnosno na kraju nastavne godine.

Učenik iz stava 2 ovog člana koji nije stekao standard znanja na kraju školske godine, ponavlja razred i mora nastaviti obrazovanje u školi.

Provjera znanja učenika koji se obrazuje kod kuće vrši se na kraju ciklusa, u skladu sa čl. 55 i 56 ovog zakona.

Način i postupak provjere znanja učenika koji se obrazuju kod kuće na kraju jednog polugodišta, odnosno na kraju nastavne godine propisuje Ministarstvo.

...

Testiranje

Član 55

Na kraju drugog ciklusa, na osnovu eksterno pripremljenih zadataka, vrši se testiranje postignuća učenika iz crnogorskog, odnosno maternjeg jezika, matematike, engleskog jezika ili odabranih poglavlja iz prirodnih i društvenih nauka.

Testiranje iz stava 1 ovog člana vrši Ispitni centar.

Ispitni centar, na zahtjev Ministarstva, može organizovati eksterno testiranje postignuća učenika radi periodičnog praćenja obrazovnog sistema.

Rezultati testiranja ne utiču na ocjene, odnosno opšti uspjeh učenika.

Eksterna provjera znanja

Član 56

Na kraju trećeg ciklusa vrši se eksterna provjera znanja učenika iz: crnogorskog ili maternjeg jezika, matematike i jednog predmeta koji učenik izabere sa liste obaveznih predmeta, a koji se izučavaju u III ciklusu najmanje u dva razreda.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, učenici ne mogu izabrati fizičko vaspitanje, muzičku i likovnu kulturu.

Učenici iz člana 61 ovog zakona ne moraju polagati eksternu provjeru znanja.

Pripremu zadataka vrši Ispitni centar, a provjeru znanja vrši Ispitni centar u saradnji sa školom.

Način i postupak provjere znanja učenika, u smislu ovog člana i člana 55 stav 1 ovog zakona, propisuje Ministarstvo.

...

Umjetnički nadareni učenik

Član 61

Umjetnički nadareni učenik može se upisati u I razred srednje umjetničke škole nakon završenog VII razreda osnovne škole, po odluci nastavničkog vijeća.

Učenik iz stava 1 ovog člana polaganjem razrednih ispita završava osnovnu školu. “

(Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, 2002)

Prilog 2

Izvod iz Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srbije

„Nastava kod kuće

Član 38

Roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik ima pravo da svom detetu omogući sticanje osnovnog obrazovanja i vaspitanja kod kuće, uz obezbeđivanje troškova obrazovanja i vaspitanja.

Roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik je dužan da do kraja nastavne godine pismeno obavesti školu u koju je učenik upisan o nameri da za svoje dete od sledeće školske godine organizuje nastavu kod kuće.

Škola iz stava 2. ovog člana dužna je da organizuje polaganje razrednih ispita iz svih predmeta u skladu sa planom i programom nastave i učenja.

Osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje kod kuće mora da obezbedi ostvarivanje propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća.

Za učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom koji stiče obrazovanje kod kuće ostvarivanjem IOP-a 2, obrazovanje i vaspitanje kod kuće obezbeđuje ostvarivanje prilagođenih ciljeva i ishoda.

Škola vodi evidenciju o obrazovanju i vaspitanju učenika kod kuće.

Bliže uslove za ostvarivanje i način osiguranja kvaliteta i vrednovanja nastave kod kuće, propisuje ministar.

Nastava na daljinu

Član 38a

Roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik može da se opredeli da njegovo dete osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje stiče nastavom na daljinu.

Roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik dužan je da podnese pisani zahtev za organizovanje nastave na daljinu školi u kojoj njegovo dete stiče osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje do kraja nastavne godine za sledeću školsku godinu.

Nastava na daljinu mora da obezbedi ostvarivanje propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća.

Za učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom za koga je organizovana nastava na daljinu, a stiče osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje ostvarivanjem IOP-a 2, nastava na daljinu obezbeđuje ostvarivanje prilagođenih ciljeva i ishoda.

O obrazovanju na daljinu škola odlučuje na osnovu raspoloživih sredstava, potrebnih za ovaj vid obrazovanja i vaspitanja.

Škola vodi evidenciju o obrazovanju i vaspitanju učenika koji osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje stiče nastavom na daljinu.

Bliže uslove za ostvarivanje i način osiguranja kvaliteta i vrednovanja nastave na daljinu propisuje ministar.“ (Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, 2018)

Prilog 3

Nastava u kući

„Članak 15.

(1) Nastava u kući osigurava se učenicima koji privremeno ne mogu polaziti nastavu u školi, a čije predviđeno trajanje oporavka može utjecati na buduće praćenje i svladavanje nastavnih sadržaja.

(2) Nastavu u kući provodi škola koju je učenik pohađao prije nego što mu je zbog zdravstvenih razloga onemogućeno redovito praćenje nastave.

(3) Program nastave u kući izvodi se sukladno nastavnom planu Ministarstva u 50% trajanju tjedne satnice programa u koji je učenik uključen.

(4) Učeniku koji je uključen u nastavu izbornih i fakultativnih nastavnih predmeta odobrava se nastavak izvođenja nastave tih predmeta u kući te to u zahtjevu Ministarstvu treba navesti.

...

(6) Škola zahtjev iz stavka 5. ovog članka podnosi Ministarstvu i uz njega prilaže:

- suglasnost ili zahtjev roditelja/skrbnika s provedbom nastave u kući,*
- mišljenje nadležnoga školskog liječnika o potrebi provedbe nastave u kući,*
- rješenje o primjerenome programu obrazovanja učenika ako učenik ima određen takav program,*
- strukovna škola dostavlja i program nadoknade propisanih vježbi koje su sastavni dio strukovnih nastavnih predmeta te program nadoknade praktične nastave, koje izrađuje u suradnji sa školskim liječnikom te po potrebi sa stručnim timom.*

(7) Učeniku koji je dulje od dvije školske godine uključen u nastavu u kući može se odobriti, ovisno o zdravstvenom stanju učenika koje procjenjuje nadležni školski liječnik, daljnja provedba nastave u kući uz povremenu prisutnost na nastavi u školi i

drugim školskim aktivnostima radi održavanja veza s razrednim odjelom i socijalizacije učenika.

...“

(Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, 2015)

Prilog 4

Nastava u zdravstvenoj ustanovi

„Članak 16.

(1) Nastava u zdravstvenoj ustanovi organizira se za učenike sa zdravstvenim teškoćama koji se nalaze na stacionarnom liječenju ili na liječenju u dnevnoj bolnici.

(2) Osnivač, na temelju Mreže školskih ustanova, određuje osnovnu školu koja provodi nastavu u zdravstvenoj ustanovi i srednju školu koja provodi nastavu općeobrazovnih predmeta u zdravstvenoj ustanovi.

...

(4) Dnevno i tjedno trajanje nastave planira se prema nastavnome planu i programu/kurikulumu koji učenik pohađa, a provodi se kao razredna i predmetna nastava, uz prihvaćanje zdravstvenog stanja učenika. Predmetnu nastavu za nekoliko predmeta istog područja može izvoditi i jedan učitelj razredne nastave ili učitelj/nastavnik predmetne nastave koji posjeduje kompetencije za izvođenje drugog predmeta.

(5) Program nastave u zdravstvenoj ustanovi izvodi se sukladno nastavnom planu i programu/kurikulumu Ministarstva u 100% trajanju tjedne satnice programa razreda u koji je učenik uključen.

(6) Škola koja provodi nastavu u zdravstvenoj ustanovi i škola u koju je taj učenik upisan dužne su surađivati u interesu učenika.“

(Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, 2015)

Prilog 5

Nastava na daljinu

„Članak 17.

(1) Nastava na daljinu je oblik nastave u kući ili nastave u zdravstvenoj ustanovi kojim se učeniku omogućava praćenje nastave uz pomoć telekonferencije ili videokonferencije.

(2) Nastava na daljinu, kao oblik nastave u kući, osigurava se za učenike koji privremeno ne mogu polaziti nastavu u školi niti zbog prirode bolesti smiju biti u neposrednome kontaktu s učiteljem/nastavnikom, a čije trajanje oporavka može utjecati na buduće praćenje i svladavanje nastavnih sadržaja.

(3) Nastava na daljinu, kao oblik nastave u zdravstvenoj ustanovi, osigurava se učenicima na stacionarnom liječenju ili na liječenju u dnevnoj bolnici, ako nema organiziranoga privremenog oblika nastave iz članka 16. ovog pravilnika.

(4) Nastavu na daljinu organizira škola koju je učenik pohađao prije nego što mu je zbog zdravstvenih razloga onemogućeno redovito praćenje nastave.

(5) Iznimno od stavka 4. ovog članka, za učenike koji su na stacionarnom liječenju ili na liječenju u dnevnoj bolnici, nastavu može provoditi nastavno osoblje koje održava nastavu u zdravstvenoj ustanovi u kojoj se učenik liječi.

(6) Program nastave na daljinu izvodi se sukladno nastavnome planu i programu/kurikulumu Ministarstva u 100% trajanju tjedne satnice programa razreda u koji je učenik uključen.

... “

(9) Učeniku koji je uključen u nastavu izbornih i fakultativnih nastavnih predmeta odobrava se nastavak izvođenja nastave tih predmeta na daljinu te to u zahtjevu Ministarstvu treba navesti.

(10) Učeniku koji je uključen u nastavu na daljinu škola je dužna kontinuirano tijekom cijelog razdoblja provedbe, elektronički dostavljati radne materijale.

(11) Vrednovanje i provjeravanje usvojenosti nastavnih sadržaja i odnosa prema radu i postavljenim zadacima te odgojnim vrijednostima učenika provodi se elektronički odnosno telekonferencijom ili videokonferencijom te elektroničkom poštom.“

(Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, 2015)

Prilog 6

„Članak 26.

1. Svatko ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i temeljnim stupnjevima. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Tehničko i stručno obrazovanje mora biti opće dostupno, a visoko obrazovanje mora biti jednako dostupno svima na osnovi uspjeha.

2. Obrazovanje treba biti usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono mora promicati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelovanje Ujedinjenih naroda na održavanju mira.

3. Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru vrste obrazovanja za svoju djecu.“

(Opća deklaracija o ljudskim pravima)

Prilog 7

„Članak 63.

Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece.

Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.

Tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb.“ (Ustav Republike Hrvatske, 1990/2001)